

**Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging**
Directie Energie en
Duurzaamheid

Auteur
10.2.e
T 070 10.2.e
@minez.nl

Datum
9 juli 2015

Kenmerk
DGETM-ED / 15093186
BHM 15093647

Kopie aan
10.2.e

Bijlage(n)

TER INFORMATIE

Aan de Minister

nota

Vonnis Urgenda: relatie met Energieakkoord, appreciatie
suggestie Kamerlid Dijkstra tot aankoop emissierechten
en mogelijkheden voor 25% CO₂-reductie

Parafenroute

Digitaal akkoord 9/7

10.2.e
Medeparaaf

Digitaal akkoord 10/7

10.2.e
Medeparaaf

Paraaf

Medeparaaf

BBR-paraaf

10.2.e
Akkoord 9/7

Ontvangen BBR

Aanleiding

Naar aanleiding van een bericht van Ed Nijpels over het vonnis in de Urgenda-zaak heeft u gevraagd om een toelichting op de relatie van de uitspraak met het Energieakkoord en op de opmerking dat 25% CO₂-reductie niet onoverkomelijk zou zijn. Daarnaast heeft het kamerlid Dijkstra (VVD) u gesuggereerd dat Nederland mogelijk het vonnis van de rechtbank Den Haag kan uitvoeren door aankoop van Kyoto-rechten. Deze nota bevat een voorlopige indruk van de gevolgen van het vonnis, onder andere na overleg met de landsadvocaat. Deze nota is afgestemd met I&M vanwege hun eerste betrokkenheid bij de uitkomsten van dit vonnis. In augustus aanstaande zal het kabinet de definitieve conclusies ten aanzien van dit vonnis trekken.

Advies

U kunt kennis nemen van de nota.

Wij zullen u in augustus nader adviseren wanneer de uitspraak in de MR besproken wordt.

Kernpunten

- Om aan 25% CO₂-reductie in 2020 ten opzichte van 1990 te voldoen, is op basis van de ramingen uit de Nationale Energieverkenning 2014, waarin niet alle afspraken uit het Energieakkoord zijn meegerekend, een extra reductie van 18 Megaton (Mton) nodig. Wanneer de doelen van het Energieakkoord volledig worden gehaald, zou deze opgave al voor ongeveer de helft ingevuld worden.
- Bij het overwegen van maatregelen ter uitvoering van het vonnis, is het belangrijk af te wegen wat de rechter precies beoogde met zijn uitspraak: moet er in 2020 25% CO₂-reductie bereikt worden op Nederlandse bodem, of moet Nederland een extra inspanning doen om wereldwijde CO₂-emissies te beperken om daarmee klimaatverandering tegen te gaan. Een eerste inschatting van de landsadvocaat is dat de CO₂-reductie feitelijk op Nederlandse bodem moet plaatsvinden. Deze inschatting is gebaseerd op het dictum van het vonnis dat de Staat "het gezamenlijke volume van de jaarlijkse Nederlandse emissies van broeikasgassen" moet beperken. De zinsnede "Nederlandse emissies" is hierbij cruciaal. Daardoor vallen opties om rechten uit het buitenland aan te kopen waarschijnlijk af:
  - De optie om Kyoto-rechten te kopen ter uitvoering van het vonnis waar het lid Dijkstra u op geattendeerd heeft, is op zichzelf een goedkope optie om vanuit Nederland een extra inspanning te doen om klimaatverandering tegen te gaan. De kosten zijn waarschijnlijk beperkt tot ongeveer € 5 miljoen. Door Kyoto-rechten te kopen wordt wereldwijd een reductie van

- CO₂-uitstoot gerealiseerd. Nadeel van deze optie is dat deze aanpak niet leidt tot daadwerkelijke CO₂-reductie op Nederlandse bodem.
- De kanttekening dat er geen daadwerkelijk CO₂-reductie wordt bereikt op Nederlandse bodem geldt ook voor het aankopen en vernietigen van emissierechten onder het Europese emissiehandelssysteem ETS, wat in theorie ook een manier kan zijn om het vonnis uit te voeren. Deze aanpak is nog altijd relatief goedkoop. De huidige ETS-prijs bedraagt circa 7 – 8 euro per ton CO₂, waardoor de kosten hiervan uitkomen tussen de €122 - € 140 miljoen.
  - Belangrijke factor voor eventuele maatregelen ter uitvoering van het vonnis is ook het onderscheid tussen maatregelen in sectoren die onder het Europese ETS vallen (zware industrie, energiesector) en maatregelen in de niet-ETS sectoren (gebouwde omgeving, transport, landbouw, kleine industrie).
  - Wanneer daadwerkelijk 25% CO₂-reductie op Nederlandse bodem bereikt zou moeten worden, moet gekeken worden of dit in de ETS-sectoren of niet-ETS sectoren bereikt zou moeten worden. CO₂-reductie in de ETS-sectoren leidt wel tot minder uitstoot op Nederlandse bodem, maar zal tegelijkertijd niet leiden tot CO₂-reductie in Europa als geheel omdat dan alleen meer ruimte onder het gezamenlijke uitstootplafond wordt gecreëerd (het waterbedeffect). CO₂-reductie in de ETS-sectoren in Nederland draagt daarmee dus feitelijk niet bij aan het tegengaan van klimaatverandering. Maatregelen die hieronder vallen zijn bijvoorbeeld het bouwen van meer windmolens of het opleggen van (veel) strengere eisen aan kolencentrales.
  - Een combinatie van CO₂-reductie in de ETS-sectoren en het opkopen en vernietigen van extra ETS-rechten zou wel leiden tot CO₂-reductie op Nederlandse bodem en het beperken van emissies op Europees niveau. Door het opkopen en vernietigen van emissierechten wordt immers voorkomen dat extra inspanningen in Nederland leiden tot meer ruimte onder het Europese emissieplafond. Hiermee wordt echter wel dubbel betaald voor dezelfde emissie, want zowel voor de reductie zelf als voor het opkopen van rechten moeten kosten gemaakt worden.
  - CO₂-reductie in de niet-ETS sectoren draagt direct bij aan het tegengaan van klimaatverandering en het beperken van uitstoot op Nederlandse bodem. Opties om te komen tot snelle reductie in deze sectoren zijn echter beperkt en zullen politiek zeer gevoelig liggen. Verplichtende maatregelen, zoals rekeningrijden, zijn hierbij onvermijdelijk.
  - De landsadvocaat heeft in een verkennende notitie aangegeven dat het vonnis 'uitvoerbaar bij voorraad' is verklaard, wat betekent dat hoger beroep het vonnis niet opschort. Dit betekent dus dat de Staat uitvoering moet geven aan

het bevel, maar de Staat is vrijgelaten in de wijze waarop hij dat gaat doen. In theorie zou de Staat er voor kunnen kiezen om pas in 2019 of later te starten met het treffen van maatregelen. Het is in dat verband dan ook niet aannemelijk dat Urgenda al op korte termijn met succes uitvoering door de Staat van het bevel kan afdwingen.

- Door sommige partijen die bij het Energieakkoord betrokken zijn, wordt geprobeerd de uitwerking van eventuele maatregelen als gevolg van het vonnis in de Urgenda-zaak in het kader van het Energieakkoord te plaatsen. Het is echter de vraag of het per definitie logisch is dat de uitwerking van maatregelen ten gevolge van het Urgenda-vonnis zouden moeten worden opgepakt als een intensivering van het Energieakkoord.
- U heeft tijdens het AO Energie & SDE+ op 2 juli jl. aan de Kamer toegezegd dat er na de zomer met de Kamer gedebatteerd zal worden als het kabinet een tentatief besluit heeft genomen om al dan niet in hoger beroep te gaan.

Toelichting

Opgave tot 25% CO₂-reductie

Afgelopen weken is in verschillende media de stelling aangehaald van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) dat 25% CO₂-reductie geen onoverkomelijke opgave is. Deze stelling werd ook door dhr. Nijpels opgebracht. In deze redenering wordt in eerste instantie uitgegaan van de berekening in de Nationale Energieverkenning 2014, waarin niet alle afspraken uit het Energieakkoord zijn meegerekend, dat in 2020 een CO₂-reductie van 17% bereikt zal worden ten opzichte van 1990. Bij deze berekening moet er 18 Mton extra reductie bereikt worden ten opzichte van de huidige verwachte reductie om op 25% reductie uit te komen. Bij de stelling van het PBL dat 25% CO₂-reductie niet onoverkomelijk is, wordt veelal ook aangehaald dat Nederland bij volledige uitvoering van het Energieakkoord al 21% CO₂-reductie realiseert. Hierdoor zou in 2020 nog een 'gat' van 4% overblijven, wat overeenkomt met ongeveer 9 Mton.

In onze inschatting is er slechts een beperkte hoeveelheid maatregelen mogelijk om die resterende 4% te realiseren die daadwerkelijk leiden tot CO₂-reductie op Nederlandse bodem en niet slechts tot verplaatsing van de uitstoot. Veel van die maatregelen kunnen rekenen op een (zeer) beperkt politiek en maatschappelijk draagvlak.

Een belangrijke vraag daarbij is of de rechter met zijn uitspraak bedoelt dat op Nederlandse bodem in 2020 25% CO₂-reductie moet worden bereikt, of dat hij

van Nederland een inspanning vraagt om klimaatverandering tegen te gaan die gelijk staat aan 25% CO₂-reductie door Nederland. Op basis van een antwoord op die vraag kan ook bekeken worden of verdere CO₂-reductie moet en kan worden bereikt in de ETS-sectoren of in de niet-ETS sectoren. Voorbeelden van maatregelen in de ETS-sectoren zijn het aanscherpen van de rendementseisen voor kolencentrales waardoor een deel van het resterende kolenpark tussen 2016 en 2020 wordt afgeschakeld, extra hernieuwbare energieprojecten en de introductie van CO₂-afvang en -opslag bij kolencentrales. Voorbeelden van maatregelen in de niet-ETS sectoren zijn de introductie van rekening rijden en het invoeren (en handhaven) van energiebesparingsverplichtingen in de gebouwde omgeving of de landbouw.

Suggestie om vonnis uit te voeren door aankoop Kyoto-rechten

Het Kamerlid Dijkstra heeft u geattendeerd op een artikel op de website Carbon Pulse (in bijlage) waarin wordt gesuggereerd dat Nederland het vonnis uit zou kunnen voeren door voor ongeveer €5 miljoen 13 Mton aan Kyoto-rechten te kopen.

Kyoto-rechten zijn wereldwijd verhandelbare eenheden gereduceerde CO₂-uitstoot. De CO₂-emissies die gereduceerd worden in het ene (ontwikkelings)land kunnen daarmee ingezet worden ten behoeve van de verplichte CO₂-reductie die ontwikkelde landen onder het Kyoto-protocol moeten behalen. De Kyoto-rechten zijn ingevoerd om op zo efficiënt mogelijke wijze de onder het Kyoto-verdrag afgesproken wereldwijde CO₂-reductie te bereiken en om ontwikkelingslanden bij te staan bij het nemen van CO₂-beperkende maatregelen. Het systeem van Kyoto-rechten verschilt in die zin van het ETS, dat geen uitstootrechten aangekocht worden, maar juist rechten om CO₂-reductie van een ander land boekhoudkundig als reductie van het eigen land te tellen. Door het opkopen van dergelijke rechten wordt het uiteraard wel mogelijk om CO₂-reductie in het eigen land te beperken.

Nederland heeft in het verleden veel van dergelijke Kyoto-rechten opgekocht om te voldoen aan de Kyoto-doelstelling. Doordat Nederland naast de opkoop van deze rechten ook zelf CO₂-reductie heeft gerealiseerd, is er inmiddels een overschot van 4-5 Mton aan rechten uit de Kyoto-ronde 2008-2012 ontstaan. Dit betekent dat Nederland nog 4-5 Mton aan rechten over heeft nadat we aan onze verplichtingen tot 2012 hebben voldaan. Staatssecretaris Mansveld heeft aangegeven deze overtollige rechten ex post te willen vernietigen als gebaar van goede wil in de aanloop naar de klimaatonderhandelingen in Parijs eind dit jaar. Dit is vooral een symbolisch gebaar, omdat we binnen Nederland ruimschoots aan

onze verplichting tot 2020 kunnen voldoen en deze rechten hoe dan ook niet gebruikt kunnen worden voor onze verplichtingen na 2020.

Het artikel op Carbon Pulse stelt dat Nederland 17 Mton (i.p.v. de door ons nodig geachte 18 Mton) extra zal moeten reduceren om de 25% CO₂-reductie te halen. Van die 17 Mton heeft Nederland volgens het artikel al 4 Mton aan 'overtollige' rechten uit de periode 2008-2012 in bezit die het kan vernietigen, waardoor nog een extra opgave van 13 Mton resteert. Bij een prijs van €0,39 voor één recht, komen de totale kosten van 13 Mton aan rechten neer op ruim €5 miljoen.

Het is zeer de vraag of deze aanpak in de geest is van het vonnis van de Haagse rechtbank, omdat met het aankopen van rechten geen CO₂-reductie op Nederlandse bodem wordt gerealiseerd. Een eerste inschatting van de landsadvocaat is dat de CO₂-reductie feitelijk op Nederlandse bodem moet plaatsvinden. Deze inschatting is gebaseerd op het dictum van het vonnis dat de Staat "het gezamenlijke volume van de jaarlijkse Nederlandse emissies van broeikasgassen" moet beperken. De term "Nederlandse emissies" is hierbij cruciaal.

Andere opties om te komen tot 25% CO₂-reductie

Maatregelen die binnen de ETS-sectoren (zware industrie, energiesector) genomen worden leiden wel tot CO₂-reductie op Nederlandse bodem, maar zullen ook leiden tot meer ruimte onder het gezamenlijke Europese uitstootplafond, een (beperkte) daling van de CO₂-prijs en de facto geen vermindering van de emissies in de EU als geheel. Dit wordt het 'waterbed-effect' genoemd. Het extra afschakelen van kolencentrales of de bouw van extra windmolens in Nederland draagt dus niet bij aan CO₂-reductie op Europees niveau. Een strenger ETS-plafond zou wel bijdragen aan daadwerkelijke CO₂-reductie, maar dit kan alleen op Europees niveau worden afgesproken en dit lijkt op dit moment niet haalbaar.

De door de rechter opgelegde CO₂-reductie zou in theorie wel in de ETS-sectoren gerealiseerd kunnen worden wanneer de Staat CO₂-emissierechten opkoopt en deze vervolgens vernietigt, waardoor er minder emissierechten op de Europese markt overblijven. In Europa als geheel mogen bedrijven in de ETS-sectoren dan minder CO₂ uitstoten. Deze aanpak leidt echter niet noodzakelijkerwijs tot een vermindering van de uitstoot op Nederlandse bodem. Evenals bij het aankopen van Kyoto-rechten is het daarbij de vraag of deze aanpak in de geest van de uitspraak van de rechtbank Den Haag is. De kosten van deze optie zijn relatief beperkt, omdat de CO₂-prijs op dit moment slechts €7 - 8 per ton bedraagt. Voor

de 18 Mton emissierechten die Nederland extra zou moeten besparen om tot 25% reductie te komen, zou bij deze prijs tussen de €122 mln en €140 mln betaald moeten worden.

Een combinatie van CO₂-reductie in de ETS-sectoren en het opkopen en vernietigen van CO₂-emissierechten is waarschijnlijk wel in de geest van het vonnis. Door CO₂-reductie in de ETS-sectoren na te streven wordt de uitstoot in Nederland beperkt. Als vervolgens de Staat evenveel emissierechten als Nederland 'extra' reduceert opkoopt en vernietigt, treedt er geen waterbed-effect op. Hierdoor wordt echter wel dubbel betaald voor dezelfde uitstoot, omdat er (hoge) kosten gemaakt worden om de uitstoot te reduceren terwijl de Staat ook extra zal moeten betalen voor de emissierechten.

Als reductie in de ETS-sectoren niet mogelijk is, zullen alle extra maatregelen binnen de niet-ETS sectoren genomen moeten worden. Die maatregelen moeten dan bovenop de afspraken uit het Energieakkoord komen en zijn kostbaar. Feitelijk betekent dit dat er voor onder andere de gebouwde omgeving, de landbouw en de mobiliteitssector een forse extra inspanning in energiebesparing gedaan moet worden. Die inspanning lijkt niet te realiseren zonder harde verplichtingen vanuit de overheid, waarbij politiek draagvlak cruciaal zal zijn. Die verplichtingen zouden op zeer korte termijn doorgevoerd moeten worden om binnen vijf jaar voldoende effect te hebben. Het is twijfelachtig of dit haalbaar is. Daarbij geldt bovendien dat de belangrijkste maatregelen om CO₂-reductie in de mobiliteitssector te realiseren ook op Europees niveau worden vastgesteld. Wel leiden deze maatregelen tot daadwerkelijke reductie van emissies op Nederlandse bodem.

Relatie met het Energieakkoord

In een bericht aan u heeft Ed Nijpels aangegeven dat hij een rol ziet voor de Borgingscommissie Energieakkoord om eventuele maatregelen uit te werken om de 25% CO₂-reductie te realiseren. In het high level overleg van 30 juni, waaraan de meest betrokken partijen van het Energieakkoord deelnemen, spraken verschillende partijen zich langs diezelfde lijn uit.

Indien het kabinet zou besluiten dat er direct maatregelen in gang gezet moeten worden ter uitvoering van de uitspraak van de rechter, moet daarbij ook de vraag gesteld worden of het uitwerken van die maatregelen binnen het kader van het Energieakkoord zou moeten gebeuren. Het voordeel hiervan zou zijn dat direct gekeken kan worden of er draagvlak voor maatregelen is bij maatschappelijke

partijen en het bedrijfsleven. Een aanpak binnen de kaders van het Energieakkoord zou er ook voor kunnen zorgen dat de uitvoering van de maatregelen niet geheel op de schouders van de overheid terecht komt. Nadeel van het nemen van maatregelen binnen het kader van het Energieakkoord zou echter zijn dat er alleen stappen kunnen worden gezet als hierover door de partijen overeenstemming wordt bereikt. Bovendien is er sowieso een kans dat het nemen van maatregelen in reactie op de Urgenda-uitspraak druk zet op de houdbaarheid van het Energieakkoord, omdat de balans die in het Energieakkoord gevonden is tussen de belangen van de deelnemende partijen door eventuele nieuwe maatregelen verstoord wordt. Een complicerende factor is daarnaast dat waarschijnlijk niet ontkomen kan worden aan verplichtende maatregelen rond energiebesparing die politiek zeer gevoelig zullen liggen en waarvoor instemming van de Kamer cruciaal zal zijn.

buiten reikwijdte

10.2.e

1 a.

**Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging**
Directie Energie en
Duurzaamheid

Kenmerk
DGETM-ED / 15093186

Bijlage: Artikel Carbon Pulse “Dutch would need 13m offsets to cover court-imposed CO₂ goal”

Published 18:15 on June 25, 2015

The Netherlands would need to buy around 13 million UN carbon credits if it opted to meet a court-imposed target with international units, at a total cost of just over €5 million at today's prices, calculations by Carbon Pulse show.

The Netherlands would need to buy around 13 million UN carbon credits if it opted to meet a court-imposed target with international units, at a total cost of just over €5 million at today's prices, calculations by Carbon Pulse show.

The Dutch government is weighing its options after [a court ruled on Wednesday](#) that it must deepen its 2020 emission reduction target to -25% under 1990 levels from its current -17% goal.

While environmental groups hope the action will spur citizens to challenge governments throughout the world on their climate ambition, the Netherlands may potentially drag the process out for years through appeals, risking an electorate backlash in the year countries are due to ink a global climate pact.

Alternatively, the government could opt to resume its previous practice and meet part or all of the shortfall with international carbon credits. This would be a relatively cheap and simple way for it to meet the target given the limited time to implement domestic policies before 2020.

But the move may be questioned by citizens eager to see structural changes to cut the country's use of fossil fuels rather than merely offsetting with credits from carbon-cutting projects in the developing world.

The deeper goal would require an additional emissions reduction of 17 million tonnes of CO₂e in 2020, according to Emil Dimantchev, an analyst at Thomson Reuters Point Carbon. He noted that the court ruling only concerns emissions in 2020, whereas the Netherlands' existing 2020 target involves cutting average GHG levels over 2013-2020.

CREDIT SURPLUS

The Netherlands was one of the world's biggest state buyers of carbon credits, purchasing up to 75 million CERs, ERUs and AAUs to help meet its target under Kyoto's first commitment period (2008-2012), according to Point Carbon's Frank Melum.

But it stopped buying in 2012 after determining that it had met its goal, as industrial output slumped after the global economic downturn and led to lower-than-expected emissions.

This left the Netherlands with a surplus of around 4 million units, which can in principle be used for compliance in the second Kyoto commitment period (2013-2020), according to a spokeswoman at the Dutch Emissions Authority (NEa), the government agency responsible for the managing the credits.

Benchmark Dec-15 CER futures were trading down 1 cent at €0.39 on ICE on Thursday. Based on this price, it would cost the Netherlands just over €5 million to buy enough credits to meet the new court-imposed goal, assuming the government opts to exclusively use CERs.

This potentially new source of CER demand would barely dent the CER market's oversupply of hundreds of millions of units, but represents over half of remaining annual demand in the EU ETS, where companies have almost exhausted their quotas and are able to buy 17-20 million CERs a year until then, according to analysts.

3.

Ministerie van Economische Zaken

TER ONDERTEKENING

Aan de Minister

116

**Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging**
Directie PD Energie uitdagingen
2020

Auteur
10.2.e
10.2.e@minEZ.nl

Datum
31 mei 2017

Kenmerk
DGETM-E2020 / 17084891

BHM: 17084901

nota

Kamerbrief n.a.v. uw toezegging over het uitvoeren
van het Urgenda-vonnis

Parafenroute

10.2.e

10.2.e

BBR

10.2.e

Bijlage: 1.
- Brief aan TK

Mede namens/met akkoord van de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu.

Aanleiding

Tijdens het 30-leden debat op 18 mei jl. over de CO₂-uitstoot in Nederland heeft u de Kamer toegezegd haar opnieuw te informeren over de wijze waarop het kabinet uitvoering geeft aan het Urgenda-vonnis om 25% broeikasgasreductie in 2020 te realiseren ten opzichte van 1990.

Advies

U kunt de bijgevoegde brief, mede namens de staatssecretaris van IenM, ondertekenen.

Kernpunten

- In de brief wordt de lijn herhaald die u heeft toegelicht in eerdere brieven over het Energieakkoord, de kolencentrales en Urgenda:
  - Op basis van de Nationale Energieverkenning (NEV) 2016 wordt in 2020 een broeikasgasreductie van 23% verwacht. Om tot 25% reductie te komen is nog 4 Mton extra reductie nodig;
  - In de NEV 2016 worden nog niet alle doelen uit het Energieakkoord gehaald. Met het behalen van alle doelen van het Energieakkoord, waarin alle partijen in december 2016 hun vertrouwen hebben uitgesproken, wordt deze 4 Mton extra reductie naar verwachting gerealiseerd;
  - Belangrijke maatregelen die bijdragen aan het behalen van de doelen uit het Energieakkoord en naar verwachting leiden tot extra CO₂-reductie zijn het taakstellend convenant voor 10 PJ energiebesparing in de gebouwde omgeving en de afspraken over 9 PJ energiebesparing in de energie-intensieve industrie;
  - Naast het behalen van de doelen uit het Energieakkoord zet het kabinet in op het ROAD CCS-project en op fosfaatreductie in de melkveehouderij. Hiermee zou nog extra broeikasgasreductie kunnen worden bereikt;
  - De NEV 2017 moet aantonen of we op koers liggen om 25% broeikasgasreductie te bereiken in 2020.

Ontvangen BBR

1-6

20-8-2017

**Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging**
Directie PD Energie uitdagingen
2020

Kenmerk
DGEM-E2020 / 17084891

Indien dit niet het geval is zullen aanvullende maatregelen worden genomen, waarbij ook sluiting van de kolencentrale die geen bij- en meestook van duurzame biomassa gaat toepassen in beeld komt.

- De brief is ambtelijk afgestemd met I&M en wordt parallel aan Stas I&M voorgelegd voor akkoord.

TER ADVISERING

Aan de Minister

slg

**Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging**

Projectdirectie Energie
uitdagingen 2020

Auteur

10.2.e
10.2.e
@eminez.nl

Datum

30 augustus 2017

Kenmerk

DGETM-E2020 / 17137991

BHM: 17137992

nota

Beantwoording vragen over het behalen van 25%
broeikasgasreductie in 2020

Bijlage: 1.

-kamerbrief I &M

Parafenroute

DG ETM

10.2.e
31-08-2017

E&I, MT-lid

10.2.e
31-08-2017

BBR

10.2.e
31-08-2017

[Mede namens/met akkoord van Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu](#)

Aanleiding

Op 16 augustus hebben de leden Van Raan en Wassenberg (beiden PvdD) vragen gesteld naar aanleiding van een rapport van CE Delft over het behalen van het doel van 25% broeikasgasreductie uit het Urgenda-vonnis. Op 24 augustus hebben de leden Kröger en Van der Lee aanvullende vragen over dit onderwerp gesteld.

Advies

U kunt instemmen met bijgaande beantwoording van deze vragen. Indien u instemt met deze antwoorden zullen deze door Stas I&M mede namens u aan de Kamer gestuurd worden.

Kernpunten

- Begin augustus heeft CE Delft een rapport gepubliceerd over het behalen van het Urgenda-vonnis, oftewel 25% broeikasgasreductie in 2020 ten opzichte van 1990. Dit rapport is gemaakt in opdracht van de Nederlandse Vereniging voor Duurzame Energie (NVDE).
- In het rapport houdt CE Delft de argumentatie van het kabinet over het uitvoeren van het Urgenda-vonnis tegen het licht. Daarbij constateert CE Delft een aantal tegenvallers waardoor CE Delft verwacht dat de 25% broeikasgasreductie niet gehaald wordt. De tegenvallers die CE Delft signaleert zijn onder andere een lager doelbereik wind op land dan eerder gedacht, minder import van elektriciteit en het stopzetten van het ROAD CCS-project.
- In uw antwoorden verwijst u naar de Nationale Energieverkenning (NEV) 2017 die naar verwachting in oktober uitkomt als middel om te evalueren of we op koers liggen om 25% broeikasgasreductie in 2020 te halen. Daarbij stelt u dat een integrale analyse zoals de NEV 2017 meer zegt dan afzonderlijke analyses van mee- en tegenvallers.
- Ook verwijst u in de antwoorden naar de afspraak die in het kabinet is gemaakt dat, indien uit de NEV 2017 blijkt dat we niet op koers liggen om het

Ontvangen BBR

10.

TER ADVISERING

Aan de Minister

notitie (glo
over gemaak(d))

glo

**Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging**
Projectdirectie Energie
uitdagingen 2020

Auteur
10.2.e
10.2.e
10.2.e @eminez.nl

Datum
5 oktober 2017

Kenmerk
DGETM-E2020 / 17156785

BHM: 17157778

Bijlagen:
- Kamerbrief NEV 2017
- NEV 2017

nota

Aanbiedingsbrief Nationale Energieverkenning 2017

Parafenroute

10.2.e Directie E2020	akkoord 06.10.17	10.2.e DGETM	akkoord 06.10.17	Paraaf
Medeparaaf		Medeparaaf		Medeparaaf

10.2.e
akkoord 06.10.17

Aanleiding

Op 13 oktober wordt op uw verzoek de Nationale Energieverkenning (NEV) 2017 geagendeerd in de MR. Bijgevoegd vindt u de concept-kamerbrief bij de NEV 2017 en een conceptversie van de NEV 2017. Bij het afronden van de NEV 2017 en het opstellen van de brief hebben wij nauw contact gehouden met de andere departementen. Interdepartementaal is er nog een aantal discussiepunten over deze brief.

Advies

- Voor het oplossen van de discussiepunten met de andere departementen zien wij drie opties:
  - U kunt de voorliggende brief agenderen in de MR. Deze brief zal waarschijnlijk voorafgaand aan de MR niet op instemming van de andere departementen kunnen rekenen, waardoor de beslissing hierover in de MR genomen zal moeten worden.
  - U kunt uit de voorliggende brief de – in onze ogen beperkte en niet-controversiële – maatregelen verwijderen die worden benoemd voor het behalen van het doel van 14% hernieuwbare energie in 2020 en de richting voor het dichten van het gat bij het behalen van de 100 PJ extra energiebesparing. Dit is een verzoek van AZ, I&M en FIN. Dit maakt uw betoog dat we extra inzet leveren om de doelen voor 2020 te halen en daarmee uitvoering geven aan het Energieakkoord en het Urgenda-vonnis wel minder sterk.
  - U kunt de brief inkorten door de NEV 2017 aan te bieden met de duiding zoals deze nu op de eerste pagina van de brief staat.
- Wij adviseren de eerste optie, omdat deze optie het meeste recht doet aan de resultaten van het beleid van de afgelopen jaren. I&M en AZ hebben evenwel de voorkeur voor variant drie.

Ontvangen BBR

6/10

10 OKT. 2017

- Wij vernemen graag welke aanpak met de brief uw voorkeur heeft. Op basis daarvan zullen wij de brief begin volgende week verder interdepartementaal afstemmen.

Kernpunten

Hieronder gaan wij kort in op het vervolgproces rond publicatie van de NEV 2017 en geven wij een korte toelichting op de discussiepunten rond de aanbiedingsbrief.

Proces

- De aanbiedingsbrief bij de NEV 2017 wordt op 13 oktober in de MR besproken. Als bijlage zal het finale concept van de NEV 2017 worden toegevoegd. Deze is nog niet geschikt voor publicatie.
- De NEV 2017 is naar verwachting op 19 oktober gereed voor publicatie. Op 20 oktober wordt een persmoment voor u gepland om de NEV 2017 openbaar te maken. Dit geeft u dan de ruimte om de positieve resultaten te presenteren. Aansluitend volgt een uitgebreidere technische presentatie van de NEV 2017 door ECN en PBL.

Discussiepunten aanbiedingsbrief

- Zoals met de brieven over het Energieakkoord gebruikelijk is, wordt de brief mede namens de minister van BZK en stas I&M verstuurd.
- Bij het afronden van de NEV 2017 en het opstellen van de brief hebben wij nauw contact gehouden met de andere departementen. Bij de afstemming op ambtelijk niveau is gebleken dat er nog een aantal discussiepunten bestaat over de inhoud van de brief.
- Het belangrijkste discussiepunt betreft de vraag in hoeverre een beleidsmatige reactie gegeven wordt op de NEV 2017. I&M wil een beperkte reactie op de NEV 2017 en vindt de huidige brief te uitgebreid. Ook AZ vindt een aanzienlijk kortere reactie op de NEV 2017 meer passen bij de huidige politieke situatie.
- In het bijzonder vinden I&M, AZ en FIN het niet passend om op dit moment nog nieuwe maatregelen aan te kondigen in de brief. Het gaat hierbij om de maatregelen die worden beschreven voor het behalen van de doelstelling van 14% hernieuwbare energie in 2020 en de verwijzing naar mogelijkheden die bekeken kunnen worden voor extra energiebesparing.

Inhoud huidige brief

- In de aanbiedingsbrief bij de NEV 2017 gaat u in op de belangrijkste resultaten en de implicaties voor het Energieakkoord en de uitvoering van het Urgenda-vonnis.
- Ten aanzien van het aandeel hernieuwbare energie wordt ingegaan op de stijging die zichtbaar is ten opzichte van de NEV 2016, waarbij met name 2023 belangrijk is. In 2020 (13%), in 2023 (17,3%) en in 2030 (23,9%) wordt een hoger aandeel hernieuwbare energie verwacht dan in de NEV 2016. In de NEV 2017 wordt aangegeven dat de doelstelling van 4.450 MW wind op zee in 2023 naar verwachting gehaald zal worden.

- Ten aanzien van energiebesparing benadrukt u in de brief dat het energiebesparingstempo de komende jaren fors hoger ligt dan eerder werd verwacht. U benadrukt verder dat de maatregelen die het afgelopen jaar zijn genomen voor extra energiebesparing in de industrie en in de gebouwde omgeving effectief blijken te zijn. Hierdoor worden de subdoelen voor energiebesparing in de industrie, in de koopsector, de huursector en de mobiliteitssector gehaald.
- De belangrijkste tegenvaller bij het realiseren van het doel van 100 PJ extra energiebesparing hangt samen met de handhaving van de energiebesparingsverplichting uit de Wet milieubeheer. Hierbij wordt geconstateerd dat de uitvoering minder resultaten oplevert dan eerder verwacht. Daarnaast zijn de verwachtingen naar beneden bijgesteld door statistische aanpassingen. Deze bijstellingen hebben vooral te maken met het feit dat een groot aantal energiebesparingsmaatregelen die de komende jaren worden uitgevoerd al voor het afsluiten van het Energieakkoord in gang waren gezet, waardoor ze niet meetellen voor de doelstelling uit het Energieakkoord. Deze energiebesparing wordt dus wel gerealiseerd.
- Over de broeikasgasreductie in 2020 geeft u in de brief aan dat het beeld iets is verbeterd ten opzichte van de NEV 2016. Nog altijd komt het reductiepercentage ten opzichte van 1990 uit op 23%. In 2030 is wel een sterkere reductie zichtbaar ten opzichte van de verwachtingen van een jaar geleden.
- U geeft in algemene zin aan dat het aan de voorzitter van de Borgingscommissie is om met de Energieakkoord-partijen afspraken te maken over extra acties om alle doelen binnen bereik te brengen. Op basis van de NEV 2017 worden de doelen van 14% hernieuwbare energie in 2020 en 100 PJ extra energiebesparing nog niet gehaald.
- Om het doel van 14% hernieuwbare energie te behalen geeft u aan dat er extra inzet wordt gepleegd om de 6.000 MW wind op land in 2020 te halen. Ook geeft u aan dat in de NEV 2017 het effect van een aantal maatregelen nog niet of niet volledig wordt meegenomen. Daarnaast beschrijft u een aantal extra maatregelen waar inmiddels al aan gewerkt wordt. Het gaat om:
  - een verkenning met Rijkswaterstaat om projecten op hun gronden te realiseren;
  - flankerend beleid om zon-PV bij huishoudens en bedrijven verder te stimuleren;
  - flankerend beleid om kleinschalige hernieuwbare warmte-opties verder te stimuleren; en
  - maatregelen om het gebruik van biomassa in de industrie verder te stimuleren.
- Voor het behalen van het doel van 100 PJ extra energiebesparing benoemt u dat door de ministeries van EZ, I&M en BZK al een onderzoek wordt uitgevoerd naar mogelijkheden om het energiebesparingsbeleid effectiever te maken. Daarbij wordt bekeken hoe kan worden voortgebouwd op de acties die de afgelopen jaren in gang zijn gezet. Een besluit hierover is aan het nieuwe kabinet.

17156785

Minister,

Hierbij de conceptversie van de NEV 2017. Deze wordt op dit moment nagelopen en gereed gemaakt door ECN/PBL voor publicatie op 20/10. De Kamerbrief over de NEV 2017 en bijbehorende nota, waarbij dit stuk als bijlage hoort, worden u vanmiddag per mail toegestuurd.

10.2.e

BBR

9/10

Ik kies voor optie 1. Laten we maar eens kijken hoe ver we vrijdag kunnen komen. Drie dingen nog:

Ik denk dat het goed zou zijn in de inleiding (pagina 1) nog drie punten die later in de tekst staan naar voren te halen.

- NEV 2017 voorziet voor 2030 een doorgroei van het aandeel duurzame energie tot bijna 24 % (NEV2016: ruim 20 %).
- Voor de broeikasreductie wordt voor 2030 in de NEV 2017 een reductie voorzien van 31 % ten opzichte van 1990 (NEV 2016: 24 %).
- Door het energiebesparingsbeleid neemt het verbruik van energie de komende jaren af, terwijl er wel sprake is van economische groei en bevolkingsgroei.

Pagina 7, vierde alinea
... ten opzichte van 1990 ...

Pagina 8

In de laatste zin staan wel erg veel werkwoorden. Beter: De constructieve wijze waarop alle partijen de afgelopen jaren hebben samengewerkt moet ertoe leiden dat alle doelen gehaald worden.

A
9/10

10 a.

Ministerie van Economische Zaken

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA DEN HAAG

**Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging**

Projectdirectie Energie
uitdagingen 2020

Bezoekadres

Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres

Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr

00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)

www.rijksoverheid.nl/ez

Ons kenmerk

DGETM-E2020 / 17147326

Datum

Betreft Nationale Energieverkenning 2017

Geachte Voorzitter,

Mede namens de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu stuur ik u hierbij de Nationale Energieverkenning (NEV) 2017. Hiernaast stuur ik u een onderzoek toe dat inzicht biedt in het potentieel voor het realiseren van extra hernieuwbare energie in 2020, bovenop de prognoses uit de NEV 2017.

De resultaten die in de NEV 2017 worden geschetst zijn bemoedigend. Het verwachte aandeel hernieuwbare energie in 2023 ligt met 17,3% fors hoger dan de doelstelling van 16% uit het Energieakkoord. Daarmee wordt als gevolg van de maatregelen die de afgelopen jaren in gang zijn gezet tussen 2012 en 2023 bijna een verviervoudiging van het aandeel hernieuwbare energie gerealiseerd. Belangrijk hierbij is de spectaculaire kostenreductie die is bereikt voor windenergie op zee. De NEV 2017 laat ook zien dat het energiebesparingstempo de komende jaren aanzienlijk hoger ligt dan de afgelopen 20 jaar en de energiebesparingsmaatregelen die vorig jaar zijn afgesproken met de industrie en in de gebouwde omgeving naar verwachting effectief zijn. Extra inzet is nodig om de doelen van 14% hernieuwbare energie in 2020 en 100 PJ extra energiebesparing binnen bereik te brengen. Wanneer deze doelen ook behaald worden zal in 2020 naar verwachting 25% broeikasgasreductie ten opzichte van 1990 worden gerealiseerd, waarmee uitvoering wordt gegeven aan het vonnis van de Rechtbank Den Haag in de zaak Urgenda/Staat (hierna: Urgenda-vonnis).

Het is aan de voorzitter van de Borgingscommissie Energieakkoord en alle betrokken partijen om gezamenlijk te bezien welke consequenties zij verbinden aan de prognoses in de NEV 2017. De uitkomsten van het gesprek hierover tussen alle Energieakkoord-partijen zullen hun beslag krijgen in de Uitvoeringsagenda 2018 die de voorzitter van de Borgingscommissie voor het einde van het jaar wil publiceren.

Nationale Energieverkenning 2017

De NEV 2017 geeft een overzicht van de ontwikkelingen in de Nederlandse energievoorziening en in het bijzonder van de voortgang bij het bereiken van een aantal doelstellingen van het energie- en klimaatbeleid. Onderstaande tabel geeft inzicht in de prognoses voor realisatie van deze doelen.

Doelen	NEV 2016	NEV 2017	Doel
Aandeel hernieuwbare energie (werkelijke productie)			
2020	12,7%	13,0%	14%
2023	15,9%	17,3%	16%
Energiebesparing			
Richtlijn Energie-efficiëntie (2014-2020)	520 PJ	721 PJ	480 PJ
Energiebesparingstempo (per jaar)	1,5%	1,7%	1,5%
Extra energiebesparing in 2020	68 PJ (37-99)	75 PJ (41-102)	100 PJ
Werkgelegenheid (extra voltijdsbanen 2014-2020)	91.000	76.000	90.000
Reductie broeikasgassen in 2020 t.o.v. 1990	23% (20-26)	23% (18-27)	*

* In het Urgenda-vonnis is uitgesproken dat de Staat 25% CO₂-reductie in 2020 t.o.v. 1990 moet realiseren.

Hernieuwbare energie

De NEV 2017 laat zien dat er sprake is van een verhoging van het aandeel hernieuwbare energie ten opzichte van de NEV 2016. In 2020 is sprake van een stijging van 12,7% uit de NEV 2016 naar 13% hernieuwbare energie. In 2023 komt het aandeel hernieuwbare energie uit op 17,3%, ten opzichte van 15,9% in de NEV 2016. Op basis van de ambities uit de Energieagenda voorziet de NEV 2017 bovendien een doorgroei naar een aandeel hernieuwbare energie in 2030 van bijna 24%, terwijl in de NEV 2016 in 2030 nog een aandeel hernieuwbare energie van ruim 20% werd verwacht. Deze doorgroei is vooral het gevolg van meer hernieuwbare elektriciteitsproductie: in 2030 is naar verwachting tweederde van de elektriciteitsproductie afkomstig van hernieuwbare bronnen.

Een belangrijke factor bij deze toename van het aandeel hernieuwbare energie is de succesvolle aanpak rond wind op zee. In de NEV 2017 wordt verwacht dat de toename van de capaciteit wind op zee in 2023 zoals deze in het Energieakkoord is afgesproken wordt gehaald en daarna door blijft groeien op basis van de ambities uit de Energieagenda. Ook signaleert de NEV 2017 een sterke stijging van de productie van zonne-energie: ten opzichte van de huidige capaciteit van 2 GW zal in 2020 naar verwachting een verdrievoudiging plaatsvinden (6 GW) en in 2023 bijna een verviervoudiging (9 GW). Daarnaast is er volgens de NEV 2017 sprake van een toename van hernieuwbare energieproductie in de gebouwde omgeving door de stijging van onder andere het aantal warmtepompen en leidt de aanscherping van de bijmengverplichting voor biobrandstoffen tot een hoger aandeel hernieuwbare energie.

De belangrijkste reden dat in de NEV 2017 het doel van 14% hernieuwbare energie in 2020 nog niet wordt gehaald is de verwachte vertraging bij het realiseren van wind op land-projecten.

In 2020 is de verwachting in de NEV 2017, mede op basis van de laatste Monitor Wind op Land van RVO die uw Kamer op 21 juni 2017 is aangeboden (Kamerstuk 33 612, nr. 66), dat ongeveer 4.750 MW van de afgesproken 6.000 MW gerealiseerd zal worden.

Energiebesparing

In de NEV 2017 wordt gesignaleerd dat het verbruik van energie de komende jaren onder invloed van het energiebesparingsbeleid afneemt, terwijl er wel sprake is van economische groei en bevolkingsgroei. Hiermee is dus een absolute ontkoppeling gerealiseerd. Voor de komende jaren verwacht de NEV 2017 een jaarlijks energiebesparingstempo van 1,7%. Daarmee ligt het energiebesparingstempo hoger dan in de NEV 2016 werd ingeschat (1,5%) en ook significant hoger dan gerealiseerd zou zijn zonder het Energieakkoord (1,1%). Dit hogere energiebesparingstempo komt ook tot uiting in de realisatie van het doel dat Nederland heeft onder de Richtlijn Energie-efficiëntie. In de periode 2014 - 2020 is Nederland verplicht om cumulatief 480 PJ energiebesparing te behalen. In totaal wordt 721 PJ energiebesparing gerealiseerd, wat betekent dat het doelbereik uitkomt op 150%.

Bij het realiseren van het doel uit het Energieakkoord om 100 PJ extra energiebesparing te realiseren in 2020 laat de NEV 2017 zien dat de maatregelen die vorig jaar zijn genomen leiden tot 22 PJ extra energiebesparing in 2020. Het gaat om afspraken met de energie-intensieve industrie, het convenant voor energiebesparing in de gebouwde omgeving en de verplichting voor een gemiddeld label B in de sociale huursector. De 24 PJ energiebesparing die deze maatregelen gezamenlijk op moeten leveren worden daarmee volgens de NEV 2017 bijna volledig gerealiseerd.

Tegelijkertijd signaleert de NEV 2017 een aantal tegenvallers bij het realiseren van de doelstelling van 100 PJ extra energiebesparing door maatregelen uit het Energieakkoord. De belangrijkste tegenvaller is de verwachting dat de intensievere uitvoering rond de energiebesparingsverplichting uit de Wet Milieubeheer minder effectief is dan eerder werd ingeschat. Hierdoor wordt ongeveer 6 PJ minder energiebesparing gerealiseerd dan vorig jaar werd verwacht, terwijl de intensivering die de afgelopen jaren is afgesproken juist tot extra energiebesparing had moeten leiden. Ook in de glastuinbouwsector wordt iets minder energiebesparing verwacht. Daarnaast zorgen enkele statistische aanpassingen voor een tegenvaller van 5 PJ ten opzichte van de NEV 2016.

In onderstaande tabel wordt weergegeven hoe de invulling van de doelstelling van 100 PJ extra energiebesparing zoals deze in het Energieakkoord is afgesproken zich verhoudt tot de verwachte realisatie in de NEV 2017.

Sector	Doel	NEV 2017
Industrie totaal	7 - 23	19
- MEE-bedrijven	0,5 - 9,5	9,7
- MJA3-bedrijven	0,3	1,3
- Wet Milieubeheer	1 - 8	2,5
- EIA	5	5
Land- en tuinbouw totaal	11	7
Gebouwde omgeving totaal	17,5 - 53	30
- Koopsector & (sociale) huursector	14,5 - 25	24
- Maatschappelijk en overig vastgoed (Wet Milieubeheer)	3 - 28	7
Transport & mobiliteit	15 - 20	19
Totaal	50 - 107	75

Investerings en werkgelegenheid

De NEV 2017 geeft aan dat activiteiten rond hernieuwbare energie en energiebesparing een steeds grotere rol gaan spelen in de Nederlandse economie. In 2020 zullen deze activiteiten naar verwachting een groter aandeel in het bruto binnenlands product hebben dan de conventionele energiesector. In 2020 zal de conventionele energiesector nog ongeveer 1,4% bijdragen aan het bbp, terwijl activiteiten rond hernieuwbare energie en energiebesparing in 2016 al goed waren voor 1,3% en nog verder zullen groeien. Van de mate van groei tot 2020 kan echter geen betrouwbare prognose gegeven worden, omdat hiervoor onvoldoende zicht is op de onderliggende factoren.

De werkgelegenheid die gemoeid is met activiteiten rond hernieuwbare energie en energiebesparing zal de komende jaren groeien en in 2020 groter zijn dan de werkgelegenheid in de conventionele energiesector. De krimp in werkgelegenheid in de conventionele energiesector wordt zodoende gecompenseerd door de nieuwe werkgelegenheid bij activiteiten rond hernieuwbare energie en energiebesparing. De bijdrage van het Energieakkoord aan het creëren van extra werkgelegenheid is in de NEV 2017 ten opzichte van de NEV 2016 naar beneden bijgesteld. De belangrijkste oorzaak van deze bijstelling is dat een groter aandeel van de investeringen wordt besteed aan kapitaalgoederen en in het buitenland terecht komt. In totaal is de verwachting dat het Energieakkoord leidt tot 76.000 extra voltijdsubanen in de periode 2014 – 2020. Daarbij geldt echter een zeer grote onzekerheidsmarge van 40% naar boven en naar beneden.

Broeikasgasemissies

In de NEV 2017 wordt in 2020 iets minder broeikasgasuitstoot verwacht dan in de NEV 2016: 170 Mton in plaats van 171 Mton. Dit komt overeen met 23% reductie ten opzichte van 1990. Tot 2020 wordt als gevolg van de afspraken uit het Energieakkoord de grootste emissiereductie verwacht in de elektriciteitssector. Deze reductie komt vooral door de sluiting van vijf kolencentrales in 2016 en 2017 en de toename van hernieuwbare elektriciteitsproductie. In de gebouwde omgeving, de mobiliteitssector en de glastuinbouw wordt een sterke afname van

de CO₂-uitstoot verwacht als gevolg van energiebesparende maatregelen. In de NEV 2017 wordt aangegeven dat de te verwachten CO₂-uitstoot in 2020 onzeker is, omdat dit deels afhangt van factoren die Nederland niet kan beïnvloeden zoals (politieke keuzes rond) de elektriciteitsproductie in ons omringende landen. In de NEV 2017 wordt om die reden aangegeven dat de ontwikkeling van CO₂-emissies in een Europees perspectief moet worden gezien. In 2030 wordt verwacht dat op basis van het voorgenomen beleid 31% broeikasgasreductie ten opzichte van 1990 wordt gerealiseerd, terwijl in de NEV 2016 werd verwacht dat slechts 24% reductie zou worden bereikt.

Appreciatie

In de afgelopen vier jaar dat de NEV is verschenen, is telkens sprake van een verbetering van de verwachte realisatie van de Energieakkoord-doelen. De hernieuwbare energiedoelstelling voor 2023 wordt naar verwachting ruimschoots gehaald, evenals het doel voor de jaarlijkse energiebesparing die moet worden gerealiseerd. De doelstellingen voor 2020 om 14% hernieuwbare energie en 100 PJ extra energiebesparing te halen worden volgens de NEV 2017 nog niet gehaald, maar het beeld is wel verbeterd ten opzichte van vorig jaar. Het behalen van de werkgelegenheidsdoelstelling is de enige afwijking in dit beeld, door de verslechtering die hierbij in de NEV 2017 wordt gesignaleerd.

Hernieuwbare energie

In de NEV 2017 wordt gesteld dat het doel van 14% hernieuwbare energie net niet binnen bereik is en het aandeel hernieuwbare energie in 2020 uitkomt op 13%. Belangrijk in dat kader is de verwachting dat het doel van 6.000 MW wind op land niet wordt gehaald. Ik herken dat het tijdig realiseren van deze opgave een grote uitdaging vormt, met name voor provincies en gemeenten. Tegelijkertijd hebben provincies en gemeenten, naar aanleiding van de Monitor Wind op Land 2016, aangegeven het doel te kunnen halen. Met de provincies en gemeenten zijn aanvullende acties afgesproken om het realiseren van concrete projecten te ondersteunen. Binnen het kernteam Wind op Land, waarin naast de provincies en gemeentes ook andere Energieakkoord-partijen samenwerken aan het realiseren van de 6.000 MW, wordt de komende periode extra ingezet op het oplossen van knelpunten bij specifieke projecten. Ook vanuit het Rijk wordt actief ingezet op het oplossen van een aantal knelpunten, bijvoorbeeld op het gebied van radar. Bovendien wordt actieve ondersteuning geboden aan gemeenten en provincies bij het realiseren van negen specifieke projecten. Gezien de inzet die al deze partijen leveren heb ik er vertrouwen in dat er meer windenergie op land kan worden gerealiseerd dan in de NEV 2017 wordt verwacht. Door het behalen van 6.000 MW zou het aandeel hernieuwbare energie in 2020 ongeveer 0,5%-punt hoger uitkomen.

In de NEV 2017 wordt daarnaast op een aantal punten het effect van maatregelen die reeds in gang zijn gezet niet of onvolledig meegenomen. Zo wordt in de NEV 2017 slechts een zeer beperkt effect toegekend aan de ISDE-regeling waarmee kleine hernieuwbare warmteopties zoals warmtepompen en houtpelletkachels worden gestimuleerd. Voor deze regeling is de komende jaren €40 miljoen extra

budget beschikbaar als onderdeel van het convenant voor energiebesparing in de gebouwde omgeving. In de NEV 2017 wordt, naar mijn mening onterecht, geen extra hernieuwbare energieproductie van deze budgetopvoering verwacht. In de NEV 2017 wordt daarnaast nog geen rekening gehouden met de effecten van de Green Deal Ultradiepe Geothermie die op 19 juni is ondertekend. Het doel van deze Green Deal is om voor 2020 een aantal pilotprojecten met ultradiepe geothermie te realiseren.

De afgelopen maanden is in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken een onderzoek uitgevoerd naar mogelijke aanvullende maatregelen om extra hernieuwbare energie in 2020 te realiseren. Deze studie heb ik als bijlage bij deze brief gevoegd. Uit deze studie blijkt dat er slechts in zeer beperkte mate nog extra hernieuwbare energieprojecten door middel van beleid te stimuleren zijn voor 2020. Desalniettemin wordt nog een aantal maatregelen in gang gezet die kunnen bijdragen aan extra hernieuwbare energieproductie in 2020:

- In samenwerking met Rijkswaterstaat en andere partners wordt uitgewerkt hoe op een effectieve wijze op gronden van Rijkswaterstaat grootschalige hernieuwbare energieprojecten gerealiseerd kunnen worden. Uitgangspunt is hierbij dat er additionele ruimte wordt gecreëerd voor nieuwe hernieuwbare energieprojecten en dat er een kostenreductie kan worden gerealiseerd.
- Om investeringen in kleinschalige zon-PV systemen te stimuleren werk ik een aantal flankerende maatregelen uit. De komende maanden breng ik in kaart welke belemmeringen er zijn voor woningcorporaties en in de utiliteitsbouw om te investeren in zon-PV systemen en hoe deze belemmeringen kunnen worden weggenomen. Daarnaast onderzoek ik de potentie van leaseconstructies van zonnepanelen om de financieringsdrempel bij met name huishoudens weg te nemen. Bovendien ben ik van plan om een gerichte communicatiecampagne te starten om de voordelen van eigen zon-PV systemen bij huishoudens onder de aandacht te brengen.
- De benutting van de ISDE-regeling wil ik verder verbeteren door kleine hernieuwbare warmte opties onder de aandacht te brengen in de publieksgerichte campagne 'energie besparen doe je nu'. Deze hernieuwbare energie-opties lopen mee in een campagne over energiebesparing, omdat deze opties ook leiden tot energiebesparing.
- Met de installatiesector werk ik een Green Deal uit om het tekort aan opleidingsplekken voor installateurs voor kleine hernieuwbare warmte opties weg te nemen.
- Om de potentie van de toepassing van biomassa in de industrie te benadrukken heb ik afspraken gemaakt met sectorpartijen om dit actief bij relevante bedrijven onder de aandacht te brengen.

Energiebesparing

Dat de NEV 2017 een stijging van slechts 7 PJ extra energiebesparing constateert ten opzichte van de NEV 2016 vind ik teleurstellend. De NEV 2017 laat duidelijk zien dat de extra afspraken die de Energieakkoord-partijen het afgelopen jaar hebben gemaakt effectief zijn en dat hiermee een substantiële hoeveelheid energiebesparing wordt gerealiseerd. Het feit dat deze extra energiebesparing

voor ongeveer tweederde teniet wordt gedaan door tegenvallers, waarvan een deel bovendien los staat van de beleidsuitvoering, doet geen recht aan de grote inspanningen die alle partijen het afgelopen jaar hebben geleverd. Dat de bijstelling naar beneden voor een deel te maken heeft het feit dat een aantal besparingsmaatregelen waarschijnlijk voorafgaand aan het afsluiten van Energieakkoord al door bedrijven in gang is gezet, betekent dat deze energiebesparing wel wordt gerealiseerd, maar niet meetelt voor het doel van 100 PJ extra energiebesparing.

Het algemene beeld dat uit de NEV 2017 naar voren komt ten aanzien van de doelstelling van 100 PJ extra energiebesparing vind ik echter bemoedigend. Uit de NEV 2017 blijkt namelijk dat in de industrie, de koopsector, de huursector en de mobiliteitssector de energiebesparingsdoelen uit het Energieakkoord gehaald worden. Het gat ten opzichte van de doelstelling wordt bijna volledig veroorzaakt door het feit dat de extra inzet die partijen hebben afgesproken rond de energiebesparingsverplichting uit de Wet Milieubeheer minder oplevert dan bij het afsluiten van het Energieakkoord werd verwacht.

De afgelopen maanden zijn de ministeries van EZ, I&M en BZK gestart met een onderzoek naar de mogelijkheden om het energiebesparingsbeleid voor de industrie en de dienstensector, waar de energiebesparingsverplichting uit de Wet Milieubeheer een belangrijk onderdeel van is, op effectievere wijze in te richten. Daarbij wordt onder andere gekeken hoe de verplichting op een duidelijkere manier kan worden geoperationaliseerd, zodat bedrijven en gebouweigenaren een beter beeld hebben van de maatregelen die zij moeten nemen. Daarbij kan mogelijk worden voortgebouwd op de stappen die in het kader van het Energieakkoord al gezet zijn, zoals het opstellen van erkende maatregellijsten en de pilots met de Energie Prestatie Keuring. Het is aan een nieuw kabinet om te beslissen welke invulling zij aan het energiebesparingsbeleid wil geven.

Broeikasgasemissies

De prognose van de broeikasgasuitstoot in 2020 in de NEV 2017 is nagenoeg gelijk aan de prognose uit de NEV 2016. In totaal is op basis van deze prognose nog 4 Mton extra broeikasgasreductie nodig om 25% broeikasgasreductie in 2020 te halen ten opzichte van 1990 en zodoende uitvoering te geven aan het Urgenda-vonnis. Door het behalen van de Energieakkoord-doelen wordt deze 4 Mton extra reductie naar verwachting gerealiseerd.

Tot slot

De NEV 2017 laat zien dat er met het Energieakkoord een onomkeerbare stap in de energietransitie wordt gezet. De aanpak die met het akkoord is gekozen om langjarige zekerheid te bieden aan partijen werpt zijn vruchten af, zoals het meest duidelijk zichtbaar is in de grote kostendaling voor wind op zee. Ook leidt de actieve samenwerking tussen alle Energieakkoord-partijen tot effectieve en gedragen maatregelen, zoals blijkt uit de acties op het gebied van energiebesparing die het afgelopen jaar zijn afgesproken.

Tegelijkertijd blijkt ook dat het behalen van de Energieakkoord-doelen geen vanzelfsprekendheid is en extra inzet van alle partijen vraagt. Onder leiding van de voorzitter van de Borgingscommissie Energieakkoord moet hierover het gesprek tussen de partijen plaatsvinden. Alle partijen hebben hierbij een verantwoordelijkheid om te komen met oplossingen voor de knelpunten die in de NEV 2017 worden gesignaleerd bij het realiseren van de doelen. ^{gegeven} de goede manier waarop partijen de afgelopen jaren hebben samengewerkt zou dit ~~ertoe moeten kunnen~~ leiden dat alle doelen gehaald worden.

moet era

H.G.J. Kamp
Minister van Economische Zaken

**Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging**
Projectdirectie Energie
uitdagingen 2020

Auteur
10.2.e
T 070 10.2.e
@minez.nl

Datum
11 oktober 2017

Kenmerk
DGETM-E2020 / 17160107

BHM: 17160361

Kopie aan

Bijlage(n)

ADVIES MINISTERRAAD

Aan de Minister

nota

Advies MR: Nationale Energieverkenning 2017

Parafenroute

Telefonisch akkoord 11/10	Paraaf	Paraaf
10.2.e		
Medeparaaf	Medeparaaf	Medeparaaf
BBR-paraaf		

Onderwerp

De aanbiedingsbrief bij de Nationale Energieverkenning (NEV) 2017 is geagendeerd in de MR van aankomende vrijdag 13 oktober. In het proces naar agendering in de MR is de brief ambtelijk overlegd met I&M, FIN, AZ en BZK.

Advies

U kunt de voorliggende brief toelichten. Voor het geval deze brief op bezwaren stuit in de MR hebben wij twee terugvalopties voor u uitgewerkt. Deze alternatieve versies van de brief zijn als bijlage bij deze nota gevoegd.

Ontvangen BBR

Kernpunten

- De brief die voorligt in de MR bevat conform uw wens een uitgebreide beleidsreactie op de NEV 2017. In de brief worden ook maatregelen benoemd om het doel van 14% hernieuwbare energie binnen bereik te brengen.
- Een dergelijke brief doet recht aan de goede resultaten uit de NEV 2017 die bereikt worden door het beleid van dit kabinet. Ook biedt een dergelijke brief een goede basis voor verdere gesprekken met de Energieakkoord-partijen over het behalen van de doelen die nog niet binnen bereik zijn.
- De voorliggende brief is in lijn met de ambities uit het Regeerakkoord van het nieuwe kabinet op het gebied van energie en klimaat. In het Regeerakkoord worden geen maatregelen benoemd voor het behalen van de doelen uit het Energieakkoord. De nieuwe maatregelen die in de brief worden benoemd zijn in onze ogen niet controversieel en kosten geen extra geld.
- Over de voorliggende brief hebben wij geen overeenstemming op ambtelijk niveau bereikt met AZ, FIN en I&M. Ook de staatssecretaris van I&M, mede namens wie de brief verstuurd zou worden, heeft aangegeven niet in te kunnen stemmen met een uitgebreide beleidsreactie op de NEV 2017 gezien de huidige politieke situatie. Met name het noemen van nieuwe maatregelen wordt niet passend gevonden door AZ, FIN en I&M. AZ en I&M vinden de brief daarnaast te uitgebreid.
- Met BZK is de brief ambtelijk afgestemd. Van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelatie, mede namens wie de brief verstuurd zou worden, hebben wij nog geen reactie ontvangen.
- Om tegemoet te komen aan de wensen van de andere departementen zien wij twee mogelijke terugvalopties.

Terugvaloptie 1

- Indien het noemen van nieuwe maatregelen het grootste struikelblok vormt voor de voorliggende brief, kunt u aanbieden deze uit de brief te verwijderen.
- In de bijlage hebben wij een versie van de brief (alternatief 1) opgenomen die u in dat geval zou kunnen versturen.
- Deze brief is op pagina 6 aangepast door de opsomming van concrete nieuwe maatregelen te vervangen door een toelichting op mogelijke maatregelen die een nieuw kabinet zou kunnen nemen.
- Deze versie doet nog altijd recht aan de resultaten die het huidige kabinet heeft bereikt, maar biedt een minder sterke basis om te beargumenteren dat er maximaal wordt ingezet om alle doelen binnen bereik te brengen en daarmee om het gesprek met de andere Energieakkoord-partijen aan te gaan.

Terugvaloptie 2

- Indien, naast het noemen van nieuwe maatregelen, ook het feit dat het een uitgebreide brief is een struikelblok vormt voor de voorliggende brief, kunt u aanbieden de brief te beperken tot de belangrijkste politieke boodschappen.
- In de bijlage hebben wij een versie van deze brief opgenomen (alternatief 2).
- De inleidende paragraaf is hierbij identiek aan de voorliggende brief. De alinea's over het behalen van het doel van 14% hernieuwbare energie en het doel van 100 PJ extra energiebesparing zijn iets uitgebreid door hierin beperkte duiding te geven van de resultaten in de NEV 2017 en de mogelijkheden om de gaten te dichten. In de afsluitende alinea is de algemene opmerking ingevoegd dat het nieuwe kabinet zal moeten besluiten hoe het zich wil opstellen in de gesprekken die onder leiding van de voorzitter van de Borgingscommissie verder gevoerd zullen worden over het binnen bereik brengen van alle doelen.
- Deze brief doet nog altijd recht aan de resultaten die het huidige kabinet heeft bereikt, maar is door een summier duiding van de uitkomsten van de NEV minder overtuigend over het behalen van de doelen van 14% hernieuwbare energie en 100 PJ extra energiebesparing. Bovendien wordt door de summier duiding ook meer ruimte geboden aan de andere Energieakkoord-partijen om de cijfers op hun eigen manier te interpreteren en op basis daarvan ideeën voor aanvullende maatregelen te formuleren.

**Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging**Projectdirectie Energie
uitdagingen 2020**Bezoekadres**Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag**Postadres**Postbus 20401
2500 EK Den Haag**Overheidsidentificatienr**

00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/ez**Behandeld door**

10.2.e

T 070 10.2.e

F O

10.2.e @minez.nl

Ons kenmerk

DGETM-E2020 / 17160113

Uw kenmerk**Bijlage(n)**

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA 's-GRAVENHAGE

Datum

Betreft Nationale Energieverkenning 2017 (alternatief 1)

Geachte Voorzitter,

Mede namens de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu stuur ik u hierbij de Nationale Energieverkenning (NEV) 2017. Hiernaast stuur ik u een onderzoek toe dat inzicht biedt in het potentieel voor het realiseren van extra hernieuwbare energie in 2020, bovenop de prognoses uit de NEV 2017.

De resultaten die in de NEV 2017 worden geschetst zijn bemoedigend. Het verwachte aandeel hernieuwbare energie in 2023 ligt met 17,3% fors hoger dan de doelstelling van 16% uit het Energieakkoord. Daarmee wordt als gevolg van de

maatregelen die de afgelopen jaren in gang zijn gezet tussen 2012 en 2023 bijna een verviervoudiging van het aandeel hernieuwbare energie gerealiseerd. De NEV 2017 voorziet daarnaast een doorgroei van tot bijna 24% hernieuwbare energie in 2030. Belangrijk hierbij is de spectaculaire kostenreductie die is bereikt voor windenergie op zee. De NEV 2017 laat ook zien dat het energiebesparingstempo de komende jaren aanzienlijk hoger ligt dan de afgelopen 20 jaar en de energiebesparingsmaatregelen die vorig jaar zijn afgesproken met de industrie en in de gebouwde omgeving naar verwachting effectief zijn. In de NEV 2017 is duidelijk dat er door het beleid sprake is van een ontkoppeling tussen de economische groei en bevolkingsgroei enerzijds en het energieverbruik en de CO₂-uitstoot anderzijds. Terwijl de economie groeit, neemt het verbruik en de CO₂-uitstoot af.

Extra inzet is nodig om de doelen van 14% hernieuwbare energie in 2020 en 100 PJ extra energiebesparing binnen bereik te brengen. Wanneer deze doelen ook behaald worden zal in 2020 naar verwachting 25% broeikasgasreductie ten opzichte van 1990 worden gerealiseerd, waarmee uitvoering wordt gegeven aan het vonnis van de Rechtbank Den Haag in de zaak Urgenda/Staat (hierna: Urgenda-vonnis). In 2030 wordt in de NEV 2017 een broeikasgasreductie verwacht van 31% ten opzichte van 1990.

Het is aan de voorzitter van de Borgingscommissie Energieakkoord en alle betrokken partijen om gezamenlijk te bezien welke consequenties zij verbinden aan de prognoses in de NEV 2017. De uitkomsten van het gesprek hierover tussen alle Energieakkoord-partijen zullen hun beslag krijgen in de Uitvoeringsagenda 2018 die de voorzitter van de Borgingscommissie voor het einde van het jaar wil publiceren.

Nationale Energieverkenning 2017

De NEV 2017 geeft een overzicht van de ontwikkelingen in de Nederlandse energievoorziening en in het bijzonder van de voortgang bij het bereiken van een aantal doelstellingen van het energie- en klimaatbeleid. Onderstaande tabel geeft inzicht in de prognoses voor realisatie van deze doelen.

Doelen	NEV 2016	NEV 2017	Doel
<i>Aandeel hernieuwbare energie</i>			

(werkelijke productie)	12,7%	13,0%	14%
2020	15,9%	17,3%	16%
2023			
Energiebesparing			
Richtlijn Energie-efficiëntie (2014-2020)	520 PJ	721 PJ	480 PJ
Energiebesparingstempo (per jaar)	1,5%	1,7%	1,5%
Extra energiebesparing in 2020	68 PJ (37-99)	75 PJ (41-102)	100 PJ
Werkgelegenheid			
(extra voltijdsbanen 2014-2020)	91.000	76.000	90.000
Reductie broeikasgassen			
in 2020 t.o.v. 1990	23% (20-26)	23% (18-27)	*

* In het Urgenda-vonnis is uitgesproken dat de Staat 25% CO₂-reductie in 2020 t.o.v. 1990 moet realiseren.

Hernieuwbare energie

De NEV 2017 laat zien dat er sprake is van een verhoging van het aandeel hernieuwbare energie ten opzichte van de NEV 2016. In 2020 is sprake van een stijging van 12,7% uit de NEV 2016 naar 13% hernieuwbare energie. In 2023 komt het aandeel hernieuwbare energie uit op 17,3%, ten opzichte van 15,9% in de NEV 2016. Op basis van de ambities uit de Energieagenda voorziet de NEV 2017 bovendien een doorgroei naar een aandeel hernieuwbare energie in 2030 van bijna 24%, terwijl in de NEV 2016 in 2030 nog een aandeel hernieuwbare energie van ruim 20% werd verwacht. Deze doorgroei is vooral het gevolg van meer hernieuwbare elektriciteitsproductie: in 2030 is naar verwachting tweederde van de elektriciteitsproductie afkomstig van hernieuwbare bronnen.

Een belangrijke factor bij deze toename van het aandeel hernieuwbare energie is de succesvolle aanpak rond wind op zee. In de NEV 2017 wordt verwacht dat de toename van de capaciteit wind op zee in 2023 zoals deze in het Energieakkoord is afgesproken wordt gehaald en daarna door blijft groeien op basis van de ambities uit de Energieagenda. Ook signaleert de NEV 2017 een sterke stijging van de productie van zonne-energie: ten opzichte van de huidige capaciteit van 2 GW zal in 2020 naar verwachting een verdrievoudiging plaatsvinden (6 GW) en in 2023 bijna een verviervoudiging (9 GW). Daarnaast is er volgens de NEV 2017 sprake van een toename van hernieuwbare energieproductie in de gebouwde omgeving door de stijging van onder andere het aantal warmtepompen en leidt de

aanscherping van de bijmengverplichting voor biobrandstoffen tot een hoger aandeel hernieuwbare energie.

De belangrijkste reden dat in de NEV 2017 het doel van 14% hernieuwbare energie in 2020 nog niet wordt gehaald is de verwachte vertraging bij het realiseren van wind op land-projecten. In 2020 is de verwachting in de NEV 2017, mede op basis van de laatste Monitor Wind op Land van RVO die uw Kamer op 21 juni 2017 is aangeboden (Kamerstuk 33 612, nr. 66), dat ongeveer 4.750 MW van de afgesproken 6.000 MW gerealiseerd zal worden.

Energiebesparing

In de NEV 2017 wordt gesignaleerd dat het verbruik van energie de komende jaren onder invloed van het energiebesparingsbeleid afneemt, terwijl er wel sprake is van economische groei en bevolkingsgroei. Hiermee is dus een absolute ontkoppeling gerealiseerd. Voor de komende jaren verwacht de NEV 2017 een jaarlijks energiebesparingstempo van 1,7%. Daarmee ligt het energiebesparingstempo hoger dan in de NEV 2016 werd ingeschat (1,5%) en ook significant hoger dan gerealiseerd zou zijn zonder het Energieakkoord (1,1%). Dit hogere energiebesparingstempo komt ook tot uiting in de realisatie van het doel dat Nederland heeft onder de Richtlijn Energie-efficiëntie. In de periode 2014 - 2020 is Nederland verplicht om cumulatief 480 PJ energiebesparing te behalen. In totaal wordt 721 PJ energiebesparing gerealiseerd, wat betekent dat het doelbereik uitkomt op 150%.

Bij het realiseren van het doel uit het Energieakkoord om 100 PJ extra energiebesparing te realiseren in 2020 laat de NEV 2017 zien dat de maatregelen die vorig jaar zijn genomen leiden tot 22 PJ extra energiebesparing in 2020. Het gaat om afspraken met de energie-intensieve industrie, het convenant voor energiebesparing in de gebouwde omgeving en de verplichting voor een gemiddeld label B in de sociale huursector. De 24 PJ energiebesparing die deze maatregelen gezamenlijk op moeten leveren worden daarmee volgens de NEV 2017 bijna volledig gerealiseerd.

Tegelijkertijd signaleert de NEV 2017 een aantal tegenvallers bij het realiseren van de doelstelling van 100 PJ extra energiebesparing door maatregelen uit het Energieakkoord. De belangrijkste tegenvaller is de verwachting dat de intensievere uitvoering rond de energiebesparingsverplichting uit de Wet Milieubeheer minder effectief is dan eerder werd ingeschat. Hierdoor wordt

ongeveer 6 PJ minder energiebesparing gerealiseerd dan vorig jaar werd verwacht, terwijl de intensivering die de afgelopen jaren is afgesproken juist tot extra energiebesparing had moeten leiden. Ook in de glastuinbouwsector wordt iets minder energiebesparing verwacht. Daarnaast zorgen enkele statistische aanpassingen voor een tegenvaller van 5 PJ ten opzichte van de NEV 2016. Uit de cijfers blijkt dat een aantal besparingsmaatregelen bij bedrijven waarschijnlijk al voorafgaand aan het Energieakkoord genomen zijn, waardoor een kleiner potentieel overblijft voor versterkte handhaving van de Wet Milieubeheer. De versterkte handhaving heeft daardoor in de komende jaren een kleiner verwacht effect. Deze energiebesparing wordt dus wel gerealiseerd, maar telt op basis van de afspraken zoals die in het Energieakkoord zijn gemaakt niet mee voor het doel van 100 PJ energiebesparing.

In onderstaande tabel wordt weergegeven hoe de invulling van de doelstelling van 100 PJ extra energiebesparing zoals deze in het Energieakkoord is afgesproken zich verhoudt tot de verwachte realisatie in de NEV 2017.

Sector	Doel	NEV 2017
Industrie totaal	7 - 23	19
- MEE-bedrijven	0,5 - 9,5	9,7
- MJA3-bedrijven	0,3	1,3
- Wet Milieubeheer	1 - 8	2,5
- EIA	5	5
Land- en tuinbouw totaal	11	7
Gebouwde omgeving totaal	17,5 - 53	30
- Koopsector & (sociale) huursector	14,5 - 25	24
- Maatschappelijk en overig vastgoed (Wet Milieubeheer)	3 - 28	7
Transport & mobiliteit	15 - 20	19
Totaal	50 - 107	75

Investerings- en werkgelegenheid

De NEV 2017 geeft aan dat activiteiten rond hernieuwbare energie en energiebesparing een steeds grotere rol gaan spelen in de Nederlandse economie. In 2020 zullen deze activiteiten naar verwachting een groter aandeel in het bruto binnenlands product hebben dan de conventionele energiesector. In 2020 zal de conventionele energiesector nog ongeveer 1,4% bijdragen aan het bbp, terwijl

activiteiten rond hernieuwbare energie en energiebesparing in 2016 al goed waren voor 1,3% en nog verder zullen groeien. Van de mate van groei tot 2020 kan echter geen betrouwbare prognose gegeven worden, omdat hiervoor onvoldoende zicht is op de onderliggende factoren.

De werkgelegenheid die gemoeid is met activiteiten rond hernieuwbare energie en energiebesparing zal de komende jaren groeien en in 2020 groter zijn dan de werkgelegenheid in de conventionele energiesector. De krimp in werkgelegenheid in de conventionele energiesector wordt zodoende gecompenseerd door de nieuwe werkgelegenheid bij activiteiten rond hernieuwbare energie en energiebesparing. De bijdrage van het Energieakkoord aan het creëren van extra werkgelegenheid is in de NEV 2017 ten opzichte van de NEV 2016 naar beneden bijgesteld. De belangrijkste oorzaak van deze bijstelling is dat een groter aandeel van de investeringen wordt besteed aan kapitaalgoederen en in het buitenland terecht komt. In totaal is de verwachting dat het Energieakkoord leidt tot 76.000 extra voltijdsbanen in de periode 2014 – 2020. Daarbij geldt echter een zeer grote onzekerheidsmarge van 40% naar boven en naar beneden.

Broeikasgasemissies

In de NEV 2017 wordt in 2020 iets minder broeikasgasuitstoot verwacht dan in de NEV 2016: 170 Mton in plaats van 171 Mton. Dit komt overeen met 23% reductie ten opzichte van 1990. Tot 2020 wordt als gevolg van de afspraken uit het Energieakkoord de grootste emissiereductie verwacht in de elektriciteitssector. Deze reductie komt vooral door de sluiting van vijf kolencentrales in 2016 en 2017 en de toename van hernieuwbare elektriciteitsproductie. In de gebouwde omgeving, de mobiliteitssector en de glastuinbouw wordt een sterke afname van de CO₂-uitstoot verwacht als gevolg van energiebesparende maatregelen. In de NEV 2017 wordt aangegeven dat de te verwachten CO₂-uitstoot in 2020 onzeker is, omdat dit deels afhangt van factoren die Nederland niet kan beïnvloeden zoals (politieke keuzes rond) de elektriciteitsproductie in ons omringende landen. In de NEV 2017 wordt om die reden aangegeven dat de ontwikkeling van CO₂-emissies in een Europees perspectief moet worden gezien. In 2030 wordt verwacht dat op basis van het voorgenomen beleid 31% broeikasgasreductie ten opzichte van 1990 wordt gerealiseerd, terwijl in de NEV 2016 werd verwacht dat slechts 24% reductie zou worden bereikt.

Appreciatie

In de afgelopen vier jaar dat de NEV is verschenen, is telkens sprake van een verbetering van de verwachte realisatie van de Energieakkoord-doelen. De hernieuwbare energiedoelstelling voor 2023 wordt naar verwachting ruimschoots gehaald, evenals het doel voor de jaarlijkse energiebesparing die moet worden gerealiseerd. De doelstellingen voor 2020 om 14% hernieuwbare energie en 100 PJ extra energiebesparing te halen worden volgens de NEV 2017 nog niet gehaald, maar het beeld is wel verbeterd ten opzichte van vorig jaar. Het behalen van de werkgelegenheidsdoelstelling is de enige afwijking in dit beeld, door de verslechtering die hierbij in de NEV 2017 wordt gesignaleerd.

Hernieuwbare energie

In de NEV 2017 wordt gesteld dat het doel van 14% hernieuwbare energie net niet binnen bereik is en het aandeel hernieuwbare energie in 2020 uitkomt op 13%. Belangrijk in dat kader is de verwachting dat het doel van 6.000 MW wind op land niet wordt gehaald. Ik herken dat het tijdig realiseren van deze opgave een grote uitdaging vormt, met name voor provincies en gemeenten. Tegelijkertijd hebben provincies en gemeenten, naar aanleiding van de Monitor Wind op Land 2016, aangegeven het doel te kunnen halen. Met de provincies en gemeenten zijn aanvullende acties afgesproken om het realiseren van concrete projecten te ondersteunen. Binnen het kernteam Wind op Land, waarin naast de provincies en gemeentes ook andere Energieakkoord-partijen samenwerken aan het realiseren van de 6.000 MW, wordt de komende periode extra ingezet op het oplossen van knelpunten bij specifieke projecten. Ook vanuit het Rijk wordt actief ingezet op het oplossen van een aantal knelpunten, bijvoorbeeld op het gebied van radar. Bovendien wordt actieve ondersteuning geboden aan gemeenten en provincies bij het realiseren van negen specifieke projecten. Gezien de inzet die al deze partijen leveren heb ik er vertrouwen in dat er meer windenergie op land kan worden gerealiseerd dan in de NEV 2017 wordt verwacht. Door het behalen van 6.000 MW zou het aandeel hernieuwbare energie in 2020 ongeveer 0,5%-punt hoger uitkomen.

In de NEV 2017 wordt daarnaast op een aantal punten het effect van maatregelen die reeds in gang zijn gezet niet of onvolledig meegenomen. Zo wordt in de NEV 2017 slechts een zeer beperkt effect toegekend aan de ISDE-regeling waarmee kleine hernieuwbare warmteopties zoals warmtepompen en houtpelletkachels worden gestimuleerd. Voor deze regeling is de komende jaren €40 miljoen extra budget beschikbaar als onderdeel van het convenant voor energiebesparing in de gebouwde omgeving. In de NEV 2017 wordt, naar mijn mening onterecht, geen

extra hernieuwbare energieproductie van deze budgetophoging verwacht. In de NEV 2017 wordt daarnaast nog geen rekening gehouden met de effecten van de Green Deal Ultradiepe Geothermie die op 19 juni is ondertekend. Het doel van deze Green Deal is om voor 2020 een aantal pilotprojecten met ultradiepe geothermie te realiseren.

De afgelopen maanden is in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken een onderzoek uitgevoerd naar mogelijke aanvullende maatregelen om extra hernieuwbare energie in 2020 te realiseren. Deze studie heb ik als bijlage bij deze brief gevoegd. Uit deze studie blijkt dat er slechts in zeer beperkte mate nog extra hernieuwbare energieprojecten door middel van beleid te stimuleren zijn voor 2020. Desalniettemin biedt het rapport handvaten voor mogelijke aanvullende maatregelen, bijvoorbeeld door in te zetten op betere benutting van rijksgronden voor hernieuwbare energieproductie en het uitwerken van flankerend beleid rond zonne-energie, kleinschalige warmte-opties en biomassa. Het is aan een volgend kabinet om nieuwe maatregelen met de Energieakkoord-partijen af te spreken.

Energiebesparing

Dat de NEV 2017 een stijging van slechts 7 PJ extra energiebesparing constateert ten opzichte van de NEV 2016 vind ik teleurstellend. De NEV 2017 laat duidelijk zien dat de extra afspraken die de Energieakkoord-partijen het afgelopen jaar hebben gemaakt effectief zijn en dat hiermee een substantiële hoeveelheid energiebesparing wordt gerealiseerd. Het feit dat deze extra energiebesparing voor ongeveer tweederde teniet wordt gedaan door tegenvallers, waarvan een deel bovendien los staat van de beleidsuitvoering, doet geen recht aan de grote inspanningen die alle partijen het afgelopen jaar hebben geleverd. Dat de bijstelling naar beneden voor een deel te maken heeft het feit dat een aantal besparingsmaatregelen waarschijnlijk voorafgaand aan het afsluiten van Energieakkoord al door bedrijven in gang is gezet, betekent dat deze energiebesparing wel wordt gerealiseerd, maar niet meetelt voor het doel van 100 PJ extra energiebesparing.

Het algemene beeld dat uit de NEV 2017 naar voren komt ten aanzien van de doelstelling van 100 PJ extra energiebesparing vind ik echter bemoedigend. Uit de NEV 2017 blijkt namelijk dat in de industrie, de koopsector, de huursector en de mobiliteitssector de energiebesparingsdoelen uit het Energieakkoord gehaald worden. Het gat ten opzichte van de doelstelling wordt bijna volledig veroorzaakt door het feit dat de extra inzet die partijen hebben afgesproken rond de

energiebesparingsverplichting uit de Wet Milieubeheer minder oplevert dan bij het afsluiten van het Energieakkoord werd verwacht.

De afgelopen maanden zijn de ministeries van EZ, I&M en BZK gestart met een onderzoek naar de mogelijkheden om het energiebesparingsbeleid voor de industrie en de dienstensector, waar de energiebesparingsverplichting uit de Wet Milieubeheer een belangrijk onderdeel van is, op effectievere wijze in te richten. Daarbij wordt onder andere gekeken hoe de verplichting op een duidelijkere manier kan worden geoperationaliseerd, zodat bedrijven en gebouweigenaren een beter beeld hebben van de maatregelen die zij moeten nemen. Daarbij kan mogelijk worden voortgebouwd op de stappen die in het kader van het Energieakkoord al gezet zijn, zoals het opstellen van erkende maatregellijsten en de pilots met de Energie Prestatie Keuring. Het is aan een nieuw kabinet om te beslissen welke invulling zij aan het energiebesparingsbeleid wil geven.

Broeikasgasemissies

De prognose van de broeikasgasuitstoot in 2020 in de NEV 2017 is nagenoeg gelijk aan de prognose uit de NEV 2016. In totaal is op basis van deze prognose nog 4 Mton extra broeikasgasreductie nodig om 25% broeikasgasreductie in 2020 te halen ten opzichte van 1990 en zodoende uitvoering te geven aan het Urgenda-vonnis. Wanneer de Energieakkoord-doelen gehaald worden, wordt deze 4 Mton extra reductie naar verwachting gerealiseerd.

Tot slot

De NEV 2017 laat zien dat er met het Energieakkoord een onomkeerbare stap in de energietransitie wordt gezet. De aanpak die met het akkoord is gekozen om langjarige zekerheid te bieden aan partijen werpt zijn vruchten af, zoals het meest duidelijk zichtbaar is in de grote kostendaling voor wind op zee. Ook leidt de actieve samenwerking tussen alle Energieakkoord-partijen tot effectieve en gedragen maatregelen, zoals blijkt uit de acties op het gebied van energiebesparing die het afgelopen jaar zijn afgesproken.

Tegelijkertijd blijkt ook dat het behalen van de Energieakkoord-doelen geen vanzelfsprekendheid is en extra inzet van alle partijen vraagt. Onder leiding van de voorzitter van de Borgingscommissie Energieakkoord moet hierover het gesprek tussen de partijen plaatsvinden. Alle partijen hebben hierbij een verantwoordelijkheid om te komen met oplossingen voor de knelpunten die in de NEV 2017 worden gesignaleerd bij het realiseren van de doelen. De constructieve

**Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging**
Projectdirectie Energie
uitdagingen 2020

Ons kenmerk
DGETM-E2020 / 17160113

manier waarop alle partijen de afgelopen jaren hebben samengewerkt moet ertoe
leiden dat alle doelen gehaald worden.

H.G.J. Kamp
Minister van Economische Zaken

**Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging**Projectdirectie Energie
uitdagingen 2020**Bezoekadres**Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag**Postadres**Postbus 20401
2500 EK Den Haag**Overheidsidentificatienr**

00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/ez**Behandeld door**

10.2.e

T 070 10.2.e

F O

10.2.e @minez.nl

Ons kenmerk

DGETM-E2020 / 17160190

Uw kenmerk**Bijlage(n)**

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA 's-GRAVENHAGE

Datum

Betreft Nationale Energieverkenning 2017 (alternatief 2)

Geachte Voorzitter,

Mede namens de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu stuur ik u hierbij de Nationale Energieverkenning (NEV) 2017. Hiernaast stuur ik u een onderzoek toe dat inzicht biedt in het potentieel voor het realiseren van extra hernieuwbare energie in 2020, bovenop de prognoses uit de NEV 2017.

De resultaten die in de NEV 2017 worden geschetst zijn bemoedigend. Het verwachte aandeel hernieuwbare energie in 2023 ligt met 17,3% fors hoger dan de doelstelling van 16% uit het Energieakkoord. Daarmee wordt als gevolg van de

maatregelen die de afgelopen jaren in gang zijn gezet tussen 2012 en 2023 bijna een verviervoudiging van het aandeel hernieuwbare energie gerealiseerd. De NEV 2017 voorziet daarnaast een doorgroei van tot bijna 24% hernieuwbare energie in 2030. Belangrijk hierbij is de spectaculaire kostenreductie die is bereikt voor windenergie op zee. De NEV 2017 laat ook zien dat het energiebesparingstempo de komende jaren aanzienlijk hoger ligt dan de afgelopen 20 jaar en de energiebesparingsmaatregelen die vorig jaar zijn afgesproken met de industrie en in de gebouwde omgeving naar verwachting effectief zijn. In de NEV 2017 is duidelijk dat er door het beleid sprake is van een ontkoppeling tussen de economische groei en bevolkingsgroei enerzijds en het energieverbruik en de CO₂-uitstoot anderzijds. Terwijl de economie groeit, neemt het verbruik en de CO₂-uitstoot af.

Extra inzet is nodig om het doel van 14% hernieuwbare energie in 2020 binnen bereik te brengen. Hiertoe zijn het afgelopen jaar al extra acties in gang gezet om het doel van 6.000 MW wind op land te behalen en zijn andere aanvullende maatregelen genomen. Het onderzoek dat mijn ministerie heeft laten uitvoeren naar het potentieel voor extra hernieuwbare energie in 2020 biedt daarnaast handvaten voor aanvullende maatregelen.

Daarnaast is extra inzet nodig om het doel van 100 PJ extra energiebesparing in 2020 binnen bereik te brengen. De NEV 2017 biedt aanknopingspunten om te bezien welke maatregelen hiervoor nodig zijn. Op basis van de NEV 2017 blijkt dat de energiebesparingsdoelen uit het Energieakkoord in de industrie, de koopsector, de huursector en de mobiliteitssector gehaald worden. Het gat ten opzichte van de doelstelling wordt bijna volledig veroorzaakt door het feit dat de extra inzet die partijen hebben afgesproken rond de energiebesparingsverplichting uit de Wet Milieubeheer minder oplevert dan bij het afsluiten van het Energieakkoord werd verwacht.

Wanneer alle Energieakkoord-doelen behaald worden zal in 2020 naar verwachting 25% broeikasgasreductie ten opzichte van 1990 worden gerealiseerd, waarmee uitvoering wordt gegeven aan het vonnis van de Rechtbank Den Haag in de zaak Urgenda/Staat (hierna: Urgenda-vonnis). In 2030 wordt in de NEV 2017 een broeikasgasreductie verwacht van 31% ten opzichte van 1990.

Het is aan de voorzitter van de Borgingscommissie Energieakkoord en alle betrokken partijen om gezamenlijk te bezien welke consequenties zij verbinden

**Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging**
Projectdirectie Energie
uitdagingen 2020

Ons kenmerk
DGETM-E2020 / 17160190

aan de prognoses in de NEV 2017. Het nieuwe kabinet moet bepalen welke extra inzet de Rijksoverheid hierbij zou kunnen leveren. De uitkomsten van het gesprek tussen de Energieakkoord-partijen om alle doelen binnen bereik te brengen zullen hun beslag krijgen in de Uitvoeringsagenda 2018 die de voorzitter van de Borgingscommissie voor het einde van het jaar wil publiceren.

H.G.J. Kamp
Minister van Economische Zaken

- De voortgang met het Energieakkoord wordt jaarlijks inzichtelijk gemaakt door middel van de Nationale Energieverkenning (NEV). Uit de NEV 2017 die in oktober jl. is uitgekomen blijkt dat we ruimschoots op schema liggen om het doel van 16% hernieuwbare energie in 2023 en het doel van 1,5% energiebesparing per jaar te halen (resp. 17,3% en 1,7%). De overige doelen zijn nog niet binnen bereik:
  - 13% hernieuwbare energie in 2020 ipv. 14%
  - 75 PJ extra energiebesparing ipv. 100 PJ
  - 76.000 banen in de periode 2014 – 2020 ipv. 90.000
- Voor het realiseren van deze doelen moeten de komende maanden aanvullende maatregelen met de Energieakkoord-partijen getroffen worden. Onder leiding van de voorzitter van de Borgingscommissie wordt gestreefd naar een pakket van aanvullende maatregelen dat voor de kerst door de partijen geaccordeerd kan worden. De contouren van dit pakket zijn op dit moment als volgt:
  - Voor het behalen van het doel van 14% hernieuwbare energie is het behalen van het doel van 6.000 MW wind op land de belangrijkste maatregel. Hiervoor zijn met name de provincies aan zet. Daarnaast wordt door EZK flankerend beleid uitgewerkt om de benutting van bestaande regelingen en instrumenten effectiever te maken.
  - Voor het behalen van de doelstelling van 100 PJ extra energiebesparing wordt vooral gekeken naar een herziening van de energiebesparingsverplichting in de Wet Milieubeheer. Op basis van deze verplichting moeten bedrijven alle energiebesparingsmaatregelen nemen die zichzelf binnen 5 jaar terugverdienen. De afgelopen jaren zijn acties ondernomen om deze verplichting beter uitvoerbaar en handhaafbaar te maken, maar deze acties hebben slechts een beperkt effect gehad. Op dit moment wordt bekeken of er een systeemverbetering kan worden doorgevoerd waardoor dit effect wel bereikt zou moeten worden.
- In de toelichting wordt in meer detail op ingegaan op de maatregelen die nu in beeld zijn om de doelen binnen bereik te brengen.
- In 2016 is het Energieakkoord geëvalueerd. Uit de evaluatie blijkt dat het Energieakkoord heeft bijgedragen aan een versnelling van de energietransitie in Nederland en dat door het Energieakkoord resultaten zijn bereikt die anders niet of later zouden zijn gerealiseerd. Onze interne appreciatie is ook redelijk positief, maar wel met een aantal kanttekeningen.
- Positieve ervaringen met het Energieakkoord zijn onder andere:
  - Het Energieakkoord is succesvol gebleken in het bieden van continuïteit van het beleid en daarmee het creëren van draagvlak voor het beleid van maatschappelijke partijen.
  - In toenemende mate is de door het Rijk gewenste situatie ontstaan dat de verantwoordelijkheid voor het oplossen van tekorten niet primair bij het Rijk ligt, maar bij alle partijen gezamenlijk. De druk ligt zodoende bij de voorzitter van de Borgingscommissie om met partijen tot een evenwichtig pakket aan maatregelen te komen die de tekorten oplossen. ✓
  - Het geleidelijke proces waarbij gestart werd met (onsuccesvolle) vrijwillige afspraken met partijen heeft ruimte gecreëerd voor in toenemende mate meer dwingende en normerende maatregelen. Dergelijke maatregelen

16%

5-12-2017

- wind op land 3%
- wind op zee 3,5%
- biostook biomassa 1,3%
- rest 8% -- !!

Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging
Projectdirectie Energie
uitdagingen 2020

Kenmerk
DGEM-E2020 / 17192652

waren bij aanvang van het Energieakkoord politiek en maatschappelijk nog niet mogelijk. Het feit dat er ambitieuze doelen waren afgesproken waar alle partijen aan gebonden waren heeft hierbij ook een belangrijke rol gespeeld.

- o Partijen nemen, onder druk van meer dwingende maatregelen, in toenemende mate ook hun verantwoordelijkheid. Dit geldt bijvoorbeeld voor de energie-intensieve industrie en de woningcorporaties. Deze partijen hebben zich, onder dreiging van een in hun ogen minder efficiënte wettelijke verplichting, gecommitteerd om vrijwillig op een voor hen betere manier invulling te geven aan de doelstellingen.
- Leerervaringen op basis van het Energieakkoord zijn onder andere:
  - o Afspraken in het Energieakkoord zijn vooral gemaakt met de koepelorganisaties. Daarmee is echter slechts in beperkte mate geborgd dat ook de achterbannen van deze organisaties, die daadwerkelijk moeten investeren en actie moeten ondernemen, ook gecommitteerd zijn aan de afspraken.
  - o Het is niet makkelijk gebleken om partijen te bewegen om zonder ondersteunende of meer dwingende inzet van het Rijk tot actie over te gaan. Het Rijk speelt nog altijd een cruciale rol om door middel van beleid de gewenste inzet van partijen van de grond te krijgen en in de juiste richting te sturen.
  - o De rol van het parlement bij het Energieakkoord heeft geleid tot de nodige frictie. Het parlement zelf heeft op verschillende momenten het gevoel gehad dat zij buitenspel stonden, omdat de minister weigerde wensen van het parlement uit te voeren omdat deze in strijd waren met de afspraken uit het Energieakkoord. Andersom hebben verschillende Energieakkoordpartijen geprobeerd via het parlement hun gelijk te halen als zij hier binnen de context van het Energieakkoord niet in waren geslaagd.

Toelichting

Hieronder gaan wij in op de hoofdpunten uit het akkoord, de huidige stand van zaken en het pakket aan aanvullende maatregelen dat nu binnen de Borgingscommissie Energieakkoord wordt uitgewerkt. In deze nota hebben wij ook de beantwoording opgenomen van twee vragen die u heeft gesteld naar aanleiding van een nota over de SDE+.

Hoofdpunten Energieakkoord over hernieuwbare energie

- Op het gebied van hernieuwbare energie zijn de volgende hoofdpunten afgesproken in het Energieakkoord:
  - o 6.000 MW wind op land in 2020
  - o 3.450 MW extra wind op zee in 2023
  - o Maximaal 25 PJ bij- en meestook van duurzame biomassa in kolencentrales
- Over het realiseren van de 6.000 MW wind op land zijn afspraken gemaakt met de provincies. De provincies hebben deze opgave vertaald naar provinciale doelstellingen. Dit is goed voor ongeveer 3%-punt van de doelstelling in 2020 en 2023.

hoe spreuk je dat af?

**Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging**
Projectdirectie Energie
uitdagingen 2020

Kenmerk
DGETM-E2020 / 17192652

- Voor de realisatie van 3.450 MW wind op zee is een nieuw tenderaanpak ontwikkeld op basis waarvan vijf windparken van 700 MW in de markt worden gezet. Daarbij is een kostenreductie afgesproken van 40% in de periode 2013 – 2023. Wind op zee is in 2023 goed voor ongeveer 3,5%-punt van de doelstelling.
- Voor de bij- en meestook van duurzame biomassa in kolencentrales is afgesproken dat maximaal 25 PJ wordt gesubsidieerd. Dit maximum is afgesproken op verzoek van de natuur- en milieuorganisaties. Voor de biomassa die gebruikt wordt gelden strikte duurzaamheidscriteria. De bij- en meestook van duurzame biomassa is goed voor ongeveer 1,3%-punt van de doelstelling 2020 en 2023.
- Het restant van de doelstellingen moet worden gerealiseerd worden met een groot palet aan hernieuwbare energietechnologieën, zoals, zonne-energie, biobrandstoffen, geothermie, warmtepompen en biomassaketels bij huishoudens en bedrijven.
- Het belangrijkste instrument dat het Rijk inzet voor het realiseren van deze doelen is de SDE+. Onder de SDE+ wordt ook de tenderregeling voor wind op zee uitgevoerd. Daarnaast is in 2016 een aparte tenderregeling opengesteld voor de stimulering van monomestvergisting.
- Voor zonne-energie is de salderingsregeling een belangrijke stimulans en ook de regeling verlaagd tarief energiebelasting (ook wel de postcoderoosregeling) draagt hier in bescheiden mate aan bij.
- Kleinschalige hernieuwbare warmteopties, zoals warmtepompen, zonneboilers en houtpelletkachtels, worden gestimuleerd met een aparte investeringssubsidie (ISDE-regeling) die wordt betaald uit de SDE+-middelen. Deze regeling kan uit de SDE-middelen betaald worden, omdat de overheidsbijdrage voor deze kleinschalige hernieuwbare warmteopties lager is dan in de SDE+ zou worden gegeven.

Hoofdpunten Energieakkoord over energiebesparing

- Voor energiebesparing is een groot aantal verschillende maatregelen afgesproken. De doelstelling van 100 PJ extra energiebesparing moet door middel van deze maatregelen gehaald worden, oftewel de 100 PJ energiebesparing moet aanvullend zijn aan de energiebesparing die al wordt gerealiseerd door maatregelen die al voor 2013 bestonden.
- Belangrijke afspraken op het gebied van energiebesparing zijn:
  - In aanvulling op het bestaande energiebesparingsconvenant (MEE) moet de energie-intensieve industrie 9 PJ extra besparing realiseren.
  - In de gebouwde omgeving zijn verschillende subsidiereregelingen ingesteld om woningcorporaties en particuliere woningeigenaren te verleiden tot energiebesparing.
  - De handhaving van de bestaande energiebesparingsverplichting uit de Wet Milieubeheer, op basis waarvan bedrijven alle energiebesparingsmaatregelen moeten nemen die zich binnen 5 jaar terugverdienen, wordt door middel van een aantal maatregelen geïntensiveerd.

Waarom zijn de resultaten per bedrijf met bekend??

- In de agro-sectoren wordt met name in de glastuinbouw energiebesparing gestimuleerd door middel van een sectoraal CO₂-plafond dat jaarlijks wordt aangescherpt en aanvullende gedragsmaatregelen.
- In de mobiliteitssector moeten gedragsmaatregelen en aanscherping van Europese normen leiden tot aanzienlijke energiebesparing.

Aanvullende belangrijke maatregelen Energieakkoord

- Een aanvullende belangrijke maatregel uit het Energieakkoord is de sluiting van de vijf kolencentrales die in de jaren '80 in gebruik zijn genomen. De originele afspraak hierover in het Energieakkoord was in strijd met de mededingingsregels. Als alternatief hiervoor zijn minimumeisen voor het elektrisch rendement van kolencentrales ingevoerd. De invoering van deze rendementseisen heeft geleid tot sluiting van de vijf kolencentrales uit de jaren '80. In het Energieakkoord is daarnaast afgesproken dat de vrijstelling van de kolenbelasting voor elektriciteitsproductie per 1 januari 2016 opnieuw zou worden ingevoerd.
- In het Energieakkoord zijn ook twee nieuwe innovatieregelingen afgesproken:
  - De hernieuwbare energieregeling (HER) is gericht op innovaties die kunnen bijdragen aan kostenreductie bij het behalen van de doelen in 2020 en 2023.
  - De Demonstratieregeling Energie-Innovatie (DEI) is ingevoerd om demonstratieprojecten te ondersteunen die kunnen bijdragen aan het verdienvermogen van Nederland.

Huidige stand van zaken

- De afgelopen jaren zijn de afspraken uit het Energieakkoord veelvuldig aangescherpt en zijn nieuwe maatregelen genomen. Op het terrein van hernieuwbare energie zijn de afgelopen jaren met name door het Rijk extra maatregelen uitgewerkt. Op het terrein van energiebesparing zijn veel afspraken op initiatief van het Rijk aangescherpt en is een aantal nieuwe maatregelen geïntroduceerd.
- In de meeste gevallen zijn deze maatregelen genomen na het uitkomen van de NEV. Na het uitkomen van de NEV is sinds 2015 elk jaar een proces gestart waarbij onder leiding van de voorzitter van de Borgingscommissie Energieakkoord gezocht wordt naar extra maatregelen van alle partijen om de tekorten die in de NEV worden geconstateerd op te lossen. Een dergelijk proces is ook gestart naar aanleiding van de NEV 2017 die op 19 oktober is gepubliceerd.
- Onderstaande tabel geeft inzicht in de prognoses uit de NEV 2017.

Doelen	NEV 2016	NEV 2017	Doel
Aandeel hernieuwbare energie 2020 2023	12,7% 15,9%	13,0% 17,3%	14% 16%
Energiebesparing Richtlijn Energie-efficiëntie (2014-2020) Energiebesparingstempo (per jaar) Extra energiebesparing in 2020	520 PJ 1,5% 68 PJ (37-99)	721 PJ 1,7% 75 PJ (41-102)	480 PJ 1,5% 100 PJ
Werkgelegenheid (extra voltijdsbanen 2014-2020)	91.000	76.000	90.000
Reductie broeikasgassen in 2020 t.o.v. 1990	23% (20-26)	23% (18-27)	

- Voor het aandeel hernieuwbare energie worden in de NEV twee berekeningswijzen geschetst: 1) conform de Europese rekenregels; en 2) op basis van werkelijke productie. Het verschil tussen deze twee rekenmethodes is dat er in Europese rekenregels voor de opbrengst van windenergie aannames worden gedaan die voor Nederland, waar het bovengemiddeld hard en vaak waait, ongunstig zijn. Zodoende komt het aandeel hernieuwbare energie in 2020 op basis van de Europese rekenregels uit op 12,4% en op basis van werkelijke productie op 13,0%. Nationaal hanteren wij consequent de realisatie op basis van werkelijke productie. Een inzet in Brussel is nodig om een aanpassing van de Europese rekenregels te realiseren.
- Op basis van de NEV 2017 is duidelijk dat extra maatregelen nodig zijn om het doel van 14% hernieuwbare energie in 2020 te halen en het doel van 100 PJ extra energiebesparing in 2020. Ten aanzien van het werkgelegenheidsdoel tot 2020 geldt dat dit doel naar verwachting wordt gehaald als de doelen voor hernieuwbare energie en energiebesparing in 2020 worden gehaald.
- Het behalen van deze doelen is ook nodig omdat hiermee uitvoering gegeven wordt aan het Urgenda-vonnis. Door het behalen van de doelen wordt naar verwachting 2%-punt meer CO₂-reductie bereikt ten opzichte van de NEV 2017.
- Hieronder schetsen wij de contouren van het pakket aan maatregelen dat nu binnen de Borgingscommissie in beeld is om de gaten uit de NEV 2017 te dichten. Daarna schetsen wij ook het verdere proces voor de komende weken.

Extra acties hernieuwbare energie

- Het tekort van 1%-punt komt overeen met ongeveer 20 PJ extra hernieuwbare energieproductie.
- Voor het behalen van het doel van 14% hernieuwbare energie in 2020 lijken grote nieuwe maatregelen niet aan de orde, omdat deze naar verwachting niet tijdig voldoende effect sorteren. Bovendien is de afgelopen jaren al via allerlei

maatregelen ingezet op het ontsluiten van al het beschikbare potentieel. Dat er slechts een beperkt aantal mogelijkheden zijn om met extra acties meer hernieuwbare energie te realiseren in 2020 blijkt ook uit een studie die in oktober tezamen met de NEV 2017 aan de Kamer is gestuurd.

- De belangrijkste reden dat in de NEV 2017 het doel van 14% hernieuwbare energie in 2020 nog niet wordt gehaald is de verwachte vertraging bij het realiseren van wind op land-projecten. In 2020 is de verwachting in de NEV 2017 dat ongeveer 4.750 MW van de afgesproken 6.000 MW gerealiseerd zal worden.
- Provincies en gemeenten hebben, naar aanleiding van de Monitor Wind op Land 2016, aangegeven te verwachten het doel te gaan halen. Met de provincies en gemeenten zijn aanvullende acties afgesproken om het realiseren van concrete projecten te ondersteunen. De komende maanden moet duidelijk worden of de provincies en gemeenten gezamenlijk nog extra inzet willen doen om dit doel binnen bereik te brengen.
- Binnen het kernteam Wind op Land, waarin naast de provincies en gemeentes ook andere Energieakkoord-partijen samenwerken aan het realiseren van de 6.000 MW, wordt de komende periode extra ingezet op het oplossen van knelpunten bij specifieke projecten. Vanuit het Rijk wordt actief ingezet op het oplossen van een aantal knelpunten, bijvoorbeeld op het gebied van radarverstoring. In dit kader wordt ook bekeken of het mogelijk is aanvullende hernieuwbare energieprojecten op het areaal van waterschappen te realiseren.
- Door de korte resterende tijd tot 2020 is het echter zeer onzeker of de wind op land doelen nog haalbaar zijn. Door het behalen van 6.000 MW zou het aandeel hernieuwbare energie in 2020 ongeveer 0,5%-punt hoger (10PJ) uitkomen.
- In de NEV 2017 wordt ten onrechte slechts een zeer beperkt effect toegekend aan de ISDE-regeling waarmee kleine hernieuwbare warmteopties zoals warmtepompen en houtpelletkachels worden gestimuleerd. Deze regeling wordt dit jaar naar verwachting bijna volledig uitgeput (€90 miljoen euro). Voor komend jaar is voorzien in een vergelijkbaar budget. Daarenboven is €40 miljoen extra budget beschikbaar als onderdeel van het convenant voor energiebesparing in de gebouwde omgeving. Wij verwachten dat het aanvullende effect hiervan enkele PJ's zou kunnen zijn.
- In de NEV 2017 is nog geen rekening gehouden met de effecten van de Green Deal Ultradiepe Geothermie die op 19 juni is ondertekend. Het doel van deze Green Deal is om voor 2020 een aantal pilotprojecten met ultradiepe geothermie te realiseren. Over de concrete ondersteuning van deze pilotprojecten moet de komende maanden nog nadere besluitvorming plaatsvinden. Indien drie pilotprojecten worden gerealiseerd, zou dit 0,15%-punt (3 PJ) extra kunnen opleveren.
- Om het doel van 14% hernieuwbare energie in 2020 zijn daarnaast de volgende extra maatregelen mogelijk en op ambtelijk niveau al in gang gezet:
  - Momenteel wordt uitgewerkt hoe op een effectieve wijze op gronden van Rijkswaterstaat grootschalige hernieuwbare energieprojecten gerealiseerd kunnen worden.

Wind op
land
loopt
achter

snelle
introd
geothermie
kan wel
dingen
februari

2 M ton $\rightarrow$ 100
200 mhr

- o Om investeringen in kleinschalige zon-PV systemen te stimuleren wordt een aantal flankerende maatregelen uitgewerkt.
- o De benutting van de ISDE-regeling kan verder verbeteren door kleine hernieuwbare warmte opties (die tevens leiden tot energiebesparing) onder de aandacht te brengen in de publieksgerichte campagne 'energie besparen doe je zo'.
- o Met de installatiesector wordt momenteel een Green Deal uitgewerkt om het tekort aan opleidingsplekken voor installateurs voor kleine hernieuwbare warmte opties weg te nemen.
- o Om de potentie van de toepassing van biomassa in de industrie te benadrukken zijn er afspraken gemaakt met sectorpartijen om dit actief bij relevante bedrijven onder de aandacht te brengen.

Extra acties energiebesparing

- De belangrijkste reden dat de 100 PJ energiebesparing in 2020 volgens de NEV 2017 niet gehaald wordt naar blijkt steken op 75 PJ is dat de intensievere handhaving van de energiebesparingsverplichting uit de Wet Milieubeheer minder effectief is dan eerder werd ingeschat.
- De afgelopen maanden is interdepartementaal onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheden om de energiebesparingsverplichting uit de Wet Milieubeheer op een effectievere wijze in te richten. Daarbij wordt onder andere gekeken hoe de verplichting op een duidelijkere manier kan worden geoperationaliseerd, zodat bedrijven en gebouw eigenaren een beter beeld hebben van de maatregelen zijn die zij moeten nemen.
- Op basis hiervan verwachten wij dat dit langs de volgende lijnen concreet uitgewerkt kan worden:
  - o Voor bedrijven die auditplichtig zijn op grond van de Richtlijn Energie-Efficiëntie blijft de verplichting voor het nemen van maatregelen met een terugverdientijd van vijf jaar gehandhaafd. Bedrijven tonen richting het bevoegd gezag aan dat zij aan deze verplichting voldoen door middel van de standaard rapportage van de audit. Bedrijven krijgen hiervoor een informatieplicht richting het bevoegd gezag.
  - o Bedrijven die niet-auditplichtig zijn, kunnen de verplichting voor het nemen van maatregelen met een terugverdientijd van vijf jaar invullen door het nemen van de maatregelen op de Erkende Maatregellijsten (EML). De EML's zijn de afgelopen jaren ontwikkeld met de verschillende sectororganisaties om het voor ondernemers en handhavers makkelijk te maken om in te schatten welke maatregelen zich binnen vijf jaar kunnen terugverdienen en zodoende genomen moeten worden. De EML's worden periodiek herzien en geactualiseerd. Bedrijven krijgen een informatieplicht om het bevoegd gezag te informeren over de maatregelen die zij hebben genomen. Indien bedrijven niet kiezen voor de EML dienen zij, net als auditplichtige bedrijven, aan te tonen richting het bevoegd gezag dat zij voldoen aan de 5 jaar terugverdientijd verplichting.
  - o Flankerend beleid wordt ingezet om de handhaving verder te vergemakkelijken.

Wat staat hier? waarom niet eerder bedroft met e-rekening > X gewoon een keer bevoegen met een controleren?

Hier ontbreekt iets aan analyse -
 waarom was het minder effectief
 en welke "flankerend beleid" ligt
 op basis daarvan en wel effectief?
 Wat zijn de boeters? Hoe veel controleren?
 zijn er op hoeveel bedrijven?

hou, het zal
wel stam lopen!

Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging
Projectdirectie Energie
uitdagingen 2020

Kenmerk
DGEM-E2020 / 17192652

- Naast deze herziening van de systematiek achter de Wet Milieubeheer door het Rijk wordt van andere partijen gevraagd om zich, vooruitlopend op deze wijziging, in te spannen om hun achterban te bewegen om extra energiebesparingsmaatregelen te nemen en het bevoegd gezag te informeren over de maatregelen die zijn genomen.
- Daarnaast worden in de landbouwsector en de mobiliteitssector nog mogelijke aanvullende acties in kaart gebracht.
- Met deze maatregelen moet een aanzienlijk deel van het gat richting de 100 PJ gedicht kunnen worden. In hoeverre de maatregelen voldoende zullen zijn om het doel binnen bereik te brengen is op dit moment nog niet precies in te schatten.

Vervolgproces

- De komende weken zal onder leiding van de voorzitter van de Borgingscommissie nader verkend worden of het pakket aan maatregelen dat nu in beeld is voldoende is om de gaten uit de NEV te dichten. Mogelijk is er in december nog een overleg met bewindspersonen gewenst om hierover definitief knopen door te hakken.
- De afspraken die worden gemaakt zullen onderdeel worden van de Uitvoeringsagenda 2018. Deze Uitvoeringsagenda zal door de SER zoals inmiddels gebruikelijk is aan u worden aangeboden, waarna u deze kunt doorsturen naar de Kamer. De oplegbrief bij deze Uitvoeringsagenda kunt u gebruiken om de Kamer te informeren over de acties die genomen gaan worden om de doelen binnen bereik te brengen. Deze brief wordt gewoonlijk mede namens de minister van BZK, de minister van LNV en de staatssecretaris van LNV verzonden. De afgelopen jaren zijn brieven over het Energieakkoord meestal ook in de MR geagendeerd.

die wordt
met
khaald.
Nu nog
zendende
erbij ???!

er is geen stas LNV.

Uw vragen bij nota over SDE+

In reactie op een nota over de SDE+ heeft u vragen gesteld die raken aan het Energieakkoord en de doelen hieruit. Hieronder gaan wij specifiek in op deze vragen.

Vraag

Kunnen we het Europese doel van 14% duurzaam ook halen door import, of desnoods door in dat jaar even extra veel houtsnippers in de kolencentrales te gooien?

Antwoord

- Het is mogelijk om het Europese doel van 14% hernieuwbare energie te halen door middel van benutting van projecten uit het buitenland. Dit is toegestaan als onderdeel van de Europese afspraken. Dit kan zowel door het openstellen van de SDE+ voor projecten in het buitenland of statistische overdracht.
- Openstellen van de SDE+ voor buitenlandse projecten zal niet tijdig (in 2020) tot nieuwe projecten leiden. Statistische overdracht is wel nog tot het laatste moment mogelijk, al gaat daar wel nog enig voorbereidend werk aan vooraf.

haken we statistische
overzicht wel
voorbereiden; het
kan mistig blijven.

Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging
Projectdirectie Energie
uitdagingen 2020

Kenmerk
DGETM-E2020 / 17192652

- De Kamer is hier de afgelopen jaren zeer kritisch op geweest. Daarbij is de motie Dik-Faber aangenomen die verzoekt af te zien van voorbereidende activiteiten voor besteding van SDE-middelen in het buitenland.
- In reactie op deze motie is aangegeven dat we wel de voorbereidende stappen nemen om besteding van de middelen voor SDE+ toe te staan voor projecten in het buitenland, maar dat we daartoe niet daadwerkelijk zullen overgaan zonder hier de Kamer over te informeren.
- Het verhogen van de hoeveelheid bij- en meestook in kolencentrales kan zowel helpen bij realisatie van de Europese doelstelling als het Urgenda-Vonnis. Wel is in het Energieakkoord een maximum aantal PJ afgesproken (wat dan overschreden wordt) en is het niet de verwachting dat het technisch mogelijk is om het aandeel biomassa in kolencentrales dusdanig te verhogen dat de 14% gerealiseerd kan worden zonder dat de openstellingen van de SDE+ in 2018 en 2019 nog nodig zijn (en de tenders voor wind op zee). Bovendien is dit moeilijk te rijmen met afspraak uit het regeerakkoord om te stoppen met de subsidiëring van bij- en meestook.

Vraag

Staat er eigenlijk expliciet in het RA dat we tot 2023 het E-akkoord volledig uitvoeren, ook nu we het betreffende subdoel niet meer afzonderlijk nastreven? En waar staat het dan? Zie ik het over het hoofd?

Opmerking DGETM: de doelstelling van 16% in 2023 is in het Energieakkoord opgenomen als resultaat van onderhandelingen tussen VVD en PvdA. Samsom wilde oorspronkelijk 16% in 2020 als afspraak in het regeerakkoord Rutte II.

Antwoord

- Er staat niets in het huidige regeerakkoord over de doelen voor 2023. We liggen op dit moment op koers om het doel van 16% hernieuwbare energie in 2023 te halen. Als we het doel van 14% hernieuwbare energie in 2020 realiseren betekent dit vrijwel zeker dat we de doelstelling van 16% hernieuwbare energie dus ook ruimschoots halen.
- Dit komt omdat er de afgelopen jaren verschillende projecten in gang zijn gezet, die ook in de periode na 2020 nog in productie komen (waaronder bijvoorbeeld wind op zee).
- Voor 2023 zijn dus naar verwachting geen verdere inspanningen nodig. De openstellingen van de SDE+ in 2018 en 2019 zijn naar verwachting afdoende voor 2023. Er zijn dus voor de doelen voor 2023 geen openstellingen van de SDE+ na 2019 nodig.
- De overige doelen van het Energieakkoord lopen tot 2020. Het onverkort uitvoeren van de afspraken om die doelen, waaronder 100 PJ extra energie te bereiken is onder andere ook nodig om het Urgenda-vonnis uit te voeren. Als hiervan wordt afgeweken, zijn andere maatregelen nodig om dit vonnis uit te voeren. Bovendien zal het niet uitvoeren van de afspraken uit het huidige Energieakkoord door de overheid negatief doorwerken in de mogelijkheden om een nieuw Klimaat- en Energieakkoord te sluiten.

Hoop dat we snel een afspraak van de rechter krijgen?

15.

lessen over klimaat akkoord

- Haal de mensen
aan tafel die ¹ie
moeten doen - -
- - - of die meegaan
het land in om
de maatregelen te
verdedigen
- Veel lobby zoals gaan
achterlopen de TK benaderen.

Ministerie van Economische Zaken

Verdiepings sessie Energieakkoord

4 december 2017

Doelen en opzet Energieakkoord

- Maatschappelijke akkoord dat uiteindelijk is getekend door 47 partijen
- Vijf hoofddoelen
  - 14% hernieuwbare energie in 2020 (conform Europese verplichting)
  - 16% hernieuwbare energie in 2023
  - 1,5% jaarlijkse energiebesparing
  - 100 PJ extra energiebesparing
  - 15.000 voltijdsbanen per jaar in de periode 2014 – 2020 (90.000 in totaal)
- Voor de borging van het akkoord is een speciale commissie ingesteld bij de SER, de Borgingscommissie Energieakkoord, onder voorzitterschap van Ed Nijpels.
- Daadwerkelijke borging vindt vanaf het begin plaats in het zogenaamde 'high level overleg' onder leiding van de voorzitter van de Borgingscommissie met de meest betrokken partijen: VNO-NCW, FNV, Greenpeace, Natuur & Milieu, IPO, VNG, Energie Nederland en het Rijk.
- Voor uitvoering van het akkoord is nauwe interdepartementale samenwerking opgezet vanuit EZK met BZK, I&W, LNV, FIN en OCW.

Belangrijkste resultaten

Hernieuwbare energie

- 6.000 MW wind op land: Provincies gecommiteerd, doel nog niet in zicht
- 3.450 MW extra wind op zee: 5 succesvolle tenders, kostendaling 40% bereikt
- Maximaal 25 PJ bij- en meestook in kolencentrales met strikte duurzaamheidscriteria conform afspraak
- Additioneel potentieel ontsloten: monomestregeling, regeling kleine warmte-opties, Green deal (ultra diepe) geothermie
- Gedragen evaluatie salderingsregeling en postcoderoos.

Energiebesparing

- 9PJ additionele energiebesparing energie-intensieve industrie door zelfregulering (individuele doelen per bedrijf met boete)
- Groot aantal maatregelen voor energiebesparing in gebouwde omgeving, naast subsidies en flankerend beleid ook verplichtingen (label C) en resultaatsafspraken met energieleveranciers (10 PJ).
- Intensivering van de handhaving van de energiebesparingsverplichting uit de Wet Milieubeheer
- Convenanten in agrosectoren
- Inzet op normering en gedragsmaatregelen in mobiliteitssector.

- Sluiting vijf kolencentrales uit de jaren '80

Stand van zaken (NEV 2017)

Doelen	NEV 2016	NEV 2017	Doel
Aandeel hernieuwbare energie			
2020	12,7%	13,0%	14%
2023	15,9%	17,3%	16%
Energiebesparing			
Richtlijn Energie-efficiëntie (2014-2020)	520 PJ	721 PJ	480 PJ
Energiebesparingstempo (per jaar)	1,5%	1,7%	1,5%
Extra energiebesparing in 2020	68 PJ (37-99)	75 PJ (41-102)	100 PJ
Werkgelegenheid (extra voltijdsbanen 2014-2020)	91.000	76.000	90.000
Reductie broeikasgassen in 2020 t.o.v. 1990	23% (20-26)	23% (18-27)	*

- Twee doelen voor 2020 nog niet binnen bereik:
  - 13% hernieuwbare energie in plaats van 14%
  - 75 PJ extra energiebesparing in plaats van 100 PJ
- Behalen van deze doelen ook nodig voor uitvoering Urgenda-vonnis om te komen tot 25% broeikasgasreductie in 2020 ten opzichte van 1990 (nu 23%).

Contouren aanvullende maatregelen

Hernieuwbare energie

- Provincies en gemeenten moeten extra inzet plegen om 6.000 MW wind op land te halen, het Rijk ondersteunt
- Verschillende maatregelen zijn niet (voldoende) meegenomen in de NEV 2017 (regeling kleine warmte-opties)
- Extra hernieuwbare energie op rijksgronden
- Flankerende maatregelen kunnen worden ingezet om de benutting van bestaande regelingen te verbeteren
- Andere Energieakkoord-partijen zien geen mogelijkheden om nog eigen acties te ondernemen

Energiebesparing

- Herzien van systematiek rond de energiebesparingsverplichting uit de Wet Milieubeheer, zodat deze beter uitvoerbaar is voor ondernemers en beter handhaafbaar voor bevoegd gezag. Bedrijven krijgen actieve informatieplicht over voldoen aan deze verplichting
- Andere Energieakkoord-partijen moeten ondersteunende acties nemen, vooruitlopend op deze wijziging
- In landbouw- en mobiliteitssector wordt nog gekeken naar extra acties

Ervaringen met het huidige Energieakkoord

Positieve ervaringen

- Het Rijk is niet direct probleemhouder, bij tekorten worden alle partijen aangesproken op hun verantwoordelijkheid, ook door het Rijk
- Het akkoord heeft geleid tot stabiel beleid, afspraken zijn robuust gebleken voor wisselende politieke voorkeuren.
- Start met onsuccesvolle 'vrijwillige' aanpak heeft (politiek) draagvlak gecreëerd voor meer dwingend beleid van het Rijk.
- Partijen zijn bereid tot aanvullend maatregelenpakket.

Minder positieve ervaringen

- Afspraken waren met koepels, partijen die het moesten doen waren onvoldoende gecommitteerd
- In het parlement is continu zonder succes discussie gevoerd over specifieke onderdelen. Partijen proberen bovendien vaak via parlement hun gelijk te halen als dat onderling niet is gelukt.
- Partijen hebben nog traditionele reflex dat bij tekorten de overheid met meer geld/verplichtingen/inzet over de brug moet komen.

Ministerie van Economische Zaken

Verdiepings sessie Energieakkoord

4 december 2017

Doelen en opzet Energieakkoord

- Maatschappelijke akkoord dat uiteindelijk is getekend door 47 partijen
- Vijf hoofddoelen
  - 14% hernieuwbare energie in 2020 (conform Europese verplichting)
  - 16% hernieuwbare energie in 2023
  - 1,5% jaarlijkse energiebesparing
  - 100 PJ extra energiebesparing
  - 15.000 voltijdsbanen per jaar in de periode 2014 – 2020 (90.000 in totaal)
- Voor de borging van het akkoord is een speciale commissie ingesteld bij de SER, de Borgingscommissie Energieakkoord, onder voorzitterschap van Ed Nijpels.
- Daadwerkelijke borging vindt vanaf het begin plaats in het zogenaamde 'high level overleg' onder leiding van de voorzitter van de Borgingscommissie met de meest betrokken partijen: VNO-NCW, FNV, Greenpeace, Natuur & Milieu, IPO, VNG, Energie Nederland en het Rijk.
- Voor uitvoering van het akkoord is nauwe interdepartementale samenwerking opgezet vanuit EZK met BZK, I&W, LNV, FIN en OCW.

Belangrijkste resultaten

Hernieuwbare energie

- 6.000 MW wind op land: Provincies gecommiteerd, doel nog niet in zicht
- 3.450 MW extra wind op zee: 5 succesvolle tenders, kostendaling 40% bereikt
- Maximaal 25 PJ bij- en meestook in kolencentrales met strikte duurzaamheidscriteria conform afspraak
- Additioneel potentieel ontsloten: monomestregeling, regeling kleine warmte-opties, Green deal (ultra diepe) geothermie
- Gedragen evaluatie salderingsregeling en postcoderoos.

Energiebesparing

- 9PJ additionele energiebesparing energie-intensieve industrie door zelfregulering (individuele doelen per bedrijf met boete)
- Groot aantal maatregelen voor energiebesparing in gebouwde omgeving, naast subsidies en flankerend beleid ook verplichtingen (label C) en resultaatsafspraken met energieleveranciers (10 PJ).
- Intensivering van de handhaving van de energiebesparingsverplichting uit de Wet Milieubeheer
- Convenanten in agrosectoren
- Inzet op normering en gedragsmaatregelen in mobiliteitssector.

- Sluiting vijf kolencentrales uit de jaren '80

Stand van zaken (NEV 2017)

Doelen	NEV 2016	NEV 2017	Doel
<i>Aandeel hernieuwbare energie</i>			
2020	12,7%	13,0%	14%
2023	15,9%	17,3%	16%
<i>Energiebesparing</i>			
Richtlijn Energie-efficiëntie (2014-2020)	520 PJ	721 PJ	480 PJ
Energiebesparingstempo (per jaar)	1,5%	1,7%	1,5%
Extra energiebesparing in 2020	68 PJ (37-99)	75 PJ (41-102)	100 PJ
<i>Werkgelegenheid</i>			
(extra voltijdsbanen 2014-2020)	91.000	76.000	90.000
<i>Reductie broeikasgassen</i>			
in 2020 t.o.v. 1990	23% (20-26)	23% (18-27)	*

- Twee doelen voor 2020 nog niet binnen bereik:
  - 13% hernieuwbare energie in plaats van 14%
  - 75 PJ extra energiebesparing in plaats van 100 PJ
- Behalen van deze doelen ook nodig voor uitvoering Urgenda-vonnis om te komen tot 25% broeikasgasreductie in 2020 ten opzichte van 1990 (nu 23%).

Contouren aanvullende maatregelen

Hernieuwbare energie

- Provincies en gemeenten moeten extra inzet plegen om 6.000 MW wind op land te halen, het Rijk ondersteunt
- Verschillende maatregelen zijn niet (voldoende) meegenomen in de NEV 2017 (regeling kleine warmte-opties)
- Extra hernieuwbare energie op rijksgronden
- Flankerende maatregelen kunnen worden ingezet om de benutting van bestaande regelingen te verbeteren
- Andere Energieakkoord-partijen zien geen mogelijkheden om nog eigen acties te ondernemen

Energiebesparing

- Herzien van systematiek rond de energiebesparingsverplichting uit de Wet Milieubeheer, zodat deze beter uitvoerbaar is voor ondernemers en beter handhaafbaar voor bevoegd gezag. Bedrijven krijgen actieve informatieplicht over voldoen aan deze verplichting
- Andere Energieakkoord-partijen moeten ondersteunende acties nemen, vooruitlopend op deze wijziging
- In landbouw- en mobiliteitssector wordt nog gekeken naar extra acties

Ervaringen met het huidige Energieakkoord

Positieve ervaringen

- Het Rijk is niet direct probleemhouder, bij tekorten worden alle partijen aangesproken op hun verantwoordelijkheid, ook door het Rijk
- Het akkoord heeft geleid tot stabiel beleid, afspraken zijn robuust gebleken voor wisselende politieke voorkeuren.
- Start met onsuccesvolle 'vrijwillige' aanpak heeft (politiek) draagvlak gecreëerd voor meer dwingend beleid van het Rijk.
- Partijen zijn bereid tot aanvullend maatregelenpakket.

Minder positieve ervaringen

- Afspraken waren met koepels, partijen die het moesten doen waren onvoldoende gecommitteerd
- In het parlement is continu zonder succes discussie gevoerd over specifieke onderdelen. Partijen proberen bovendien vaak via parlement hun gelijk te halen als dat onderling niet is gelukt.
- Partijen hebben nog traditionele reflex dat bij tekorten de overheid met meer geld/verplichtingen/inzet over de brug moet komen.